

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Aneta Procházková

Trest domácího vězení, jeho výkon a kontrola

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: doc. JUDr. Jana Tlapák Navrátilová, Ph.D.

Katedra trestního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 13. 5. 2019

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 141 866 znaků včetně mezer.

V Praze dne 13. 5. 2019

.....
Aneta Procházková

Poděkování

Tímto bych ráda poděkovala vedoucí mé diplomové práce, paní doc. JUDr. Janě Tlapák Navrátilové PhD., za její vstřícnost a odborné vedení při zpracování této práce a rovněž pracovníkům Probační a mediační služby, především paní Mgr. Haně Kratoškové za její konzultaci a rady. Zároveň bych ráda poděkovala mé rodině za podporu po celou dobu studia.

Obsah

Úvod.....	1
1 Trest.....	3
1.1 Pojem trestu a základní zásady.....	3
1.2 Teorie trestání, účel a funkce trestu	4
1.2.1 Absolutní a relativní teorie	4
1.2.2 Účel trestu	5
1.2.3 Funkce trestu	6
1.3 Systém trestů	6
1.4 Trest odnětí svobody a jeho negativa	8
2 Alternativní trestání.....	10
2.1 Alternativní tresty v systému alternativních opatření	10
2.2 Pozadí vývoje na celosvětové a evropské úrovni.....	10
2.3 Restorativní justice a její postavení v kontrastu justice retributivní	11
3 Trest domácího vězení	13
3.1 Trest domácího vězení v průběhu historie	13
3.2 Účel trestu domácího vězení a jeho zařazení do systému trestních sankcí	14
3.3 Důvody pro a proti zavedení trestu domácího vězení	14
3.4 Individualizace trestu domácího vězení a podmínky jeho ukládání	16
3.5 Zákonný obsah trestu domácího vězení a soudní konkretizace	17
3.6 Přiměřená omezení a přiměřené povinnosti odsouzeného	18
3.7 Odlišnosti v případě mladistvých pachatelů a pachatelů ve věku blízkém věku mladistvých	19
3.8 Přeměny spojené s trestem domácího vězení.....	20
3.8.1 Přeměna trestu domácího vězení v trest odnětí svobody	20
3.8.2 Přeměny jiných trestů v trest domácího vězení.....	22
4 Výkon trestu domácího vězení	26
4.1 Rozhodnutí o uložení trestu domácího vězení	26
4.2 Předpoklady a náležitosti nařízení výkonu trestu domácího vězení.....	27
4.3 Odklad a přerušení výkonu trestu domácího vězení	28
4.4 Změna trestu domácího vězení.....	29

4.5	Upuštění od výkonu trestu domácího vězení	30
5	Kontrola výkonu trestu domácího vězení	31
5.1	Právní úprava kontroly výkonu trestu domácího vězení	31
5.2	Probace a mediace	34
5.2.1	Obecně o Probaci a mediaci v České republice	34
5.2.2	Role Probační a mediační služby ve vztahu k trestu domácího vězení.....	35
5.3	Elektronický kontrolní systém	39
5.3.1	Počátky elektronického kontrolního systému u nás a následující vývoj	39
5.3.2	Aktuální situace a výhled do budoucna.....	41
5.3.3	Technické parametry elektronických náramků a praktické využití.....	42
6	Srovnání psychologických dopadů TDV a TOS na odsouzeného	44
6.1	Penologie a penitenciární péče	44
6.2	Vězeňské systémy a jejich principy	45
6.3	Srovnání vlivu TOS a TDV na osobu odsouzeného	46
7	Aktuální situace, její zhodnocení a výhled do budoucna.....	48
7.1	Využívání TDV v praxi.....	48
7.2	Hlavní nedostatky zákonné úpravy	49
7.3	Modality trestu domácího vězení	50
7.4	Předpokládaný vývoj do budoucna	51
Závěr.....	54
Seznam zkratk	57
Seznam použitých zdrojů	58
Abstrakt	65
Abstract	66
Klíčová slova.....	67
Key words	67

Úvod

Komplikovaná situace českého vězeňství, jež se dlouhodobě potýká s problémy především v oblasti nedostatečných kapacit jak prostorových, tak personálních, nutí k zamyšlení se nad účinnými opatřeními, jež by tuto alarmující situaci pomohly řešit. Jedním z takových navrhovaných řešení bylo zavedení trestu domácího vězení, jež je součástí trestních sankcí od 1. ledna 2010 a spolu s jeho výkonem a kontrolou je zároveň tématem mé práce. Vzhledem k neúčelné amnestii prezidenta republiky v roce 2013, jež se ukázala být pouze krátkodobým řešením, se pozornost zaměřila právě na větší využívání alternativních trestů, mezi které se trest domácího vězení řadí, a jež představují slibnou náhradu.

Toto téma mě zaujalo jednak proto, že tvoří zajímavý koncept a možnou vizi moderního sankcionování, a jednak z toho důvodu, jak rozporuplné názory tento druh trestu vzbuzuje u odborníků a laické veřejnosti. Ačkoliv je součástí naší právní úpravy již několik let, až události z roku 2017 a 2018 podpořily jeho plné využití zavedením elektronického monitoringu do praxe a trest domácího vězení se tak stal znovu předmětem diskuze. Níže jsem se pokusila přiblížit různé pohledy na věc, zhodnotit vzájemné souvislosti a dospět k určitému závěru, jež by poskytoval objektivní pohled na toto téma za přispění vlastních poznatků.

Na začátku se zaměřím na trest jako takový, především na jeho účel, funkce, na zásady trestání a systém trestů. Jelikož jedním z hlavních důvodů pro přijetí trestu domácího vězení je skepse k účelu trestu odnětí svobody (především pak těm krátkodobým), věnuji jednu podkapitolu negativům, jež jsou s touto sankcí spojená. V následující kapitole se zaměřím na alternativní tresty, mezi něž se trest domácího vězení řadí a přiblížím jejich stručný vývoj nejen u nás, ale i ve světě. S alternativními tresty je neodmyslitelně spjata restorativní justice, jejíž principy vysvětluji na základě porovnání s justicí retributivní.

V kapitole třetí se pak dostanu k meritu této práce a dovolím si začít historickým uvedením tohoto trestu v zahraničí a u nás. Následně uvedu, jaký účel tento trest sleduje, a především jaké diskuze předcházely jeho přijetí. Další podkapitoly už se budou týkat aktuální právní úpravy, kde budu rozebírat veškeré zákonné náležitosti této sankce a související instituty jako přiměřené povinnosti a omezení odsouzeného nebo přeměny s tímto trestem spojené. Od 1. října 2012 se tento trest objevuje i v podobě trestního opatření ukládaného mladistvým. V této souvislosti uvedu, jak se právní úprava tohoto institutu liší od klasické podoby trestu a v čem se naopak podobá. V kapitole čtvrté se pak zaměřím na popis výkonu trestu a s ním spojené procesní náležitosti.

Největší prostor věnuji oblasti kontroly, jelikož v posledních letech prošla velkými změnami a konečně došlo k naplnění vize elektronického monitoringu v praxi. Zkoumám tedy, jaké události tomu předcházely, jaké je současné využití a pravděpodobný vývoj do budoucna. Rovněž se věnuji i Probační a mediační službě, jejíž úloha je i přesto stále nenahraditelná. Jelikož pak ve své práci pojmám trest domácího vězení jako určitý protipól k trestu odnětí svobody, zaměřím se v šesté kapitole na tyto tresty z trochu jiného pohledu, a to psychologického. Domnívám se totiž, že psychologické působení trestu na odsouzeného je základním aspektem, jež ovlivňuje dosažení zamýšleného účelu trestu. Pokusím se tedy rovněž porovnat, jaký vliv na psychiku odsouzeného má trest odnětí svobody a jakou alternativu přináší trest domácího vězení.

V závěrečné kapitole se pak zaměřím na dosavadní využívání trestu v praxi a nedostatky nejen jeho zákonné úpravy. Na základě inspirace ze zahraničí uvádím i některé modality, jež by u nás mohly najít rovněž uplatnění a také jaký vývoj této sankce lze pravděpodobně v budoucnu očekávat. V těchto sedmi kapitolách se tak pokusím poskytnout komplexní pohled na institut trestu domácího vězení a následně závěrem zhodnotit, jakými změnami během devíti let své účinnosti prošel.

1 Trest

Římský filozof, dramatik a politik Lucius Annaeus Seneca jednou pronesl „*Omnis vita supplicium est*“ neboli „*celý život je trestem*“¹. I když nebudeme v tomto ohledu tak radikální, je nanejvýš zřejmé, že trest v jeho nejrůznějších formách vždy tvořil přirozenou reakci na spáchaný čin². Předtím než otěže trestání přebrala některá z vyšších autorit společnosti, vyhrazoval si toto právo jednotlivec v rámci své osobní pomsty nebo nejbližší okruh jeho příbuzných. Tento přístup však nevedl k žádnému užitečnému cíli, jež by prospíval společnosti jako celku a pouze podporoval takzvanou *spirálu vzájemného násilí*. S následným vývojem a formováním státních útvarů tak nutně došlo též k vývoji právní úpravy a monopol na trestání postupně zcela přešel na státní moc.³ Samozřejmě ani tento koncept není dokonalý a je potřeba jej neustále rozvíjet a přizpůsobovat tak, aby odpovídal době a společnosti v ní žijící. Ač jako trest alternativní, i domácí vězení je trestem, který se po dlouhé době znovu začlenil do našeho právního řádu. V průběhu historie prošel významnými změnami, přičemž i současná úprava tohoto trestu se stále vyvíjí a hledá svoji nejideálnější podobu. Než však přistoupím přímo k jeho samotné charakteristice, je na místě stručně uvést tento pojem v širších souvislostech, a to především v rámci samotného pojmu trestu a jeho základního významu, účelu, funkcí a dalších aspektů.

1.1 Pojem trestu a základní zásady

Historicky se trest objevoval v různých formách, od ztráty cti a veřejného zostuzení až po trest smrti. Současná právní nauka charakterizuje tento pojem jako „*zákonem stanovený právní následek za určité protiprávní jednání*“. Už samotné slovo trest evokuje negativní postoj k jeho významu, s čímž se ztotožňuje i nauka, podle které má spočívat v právní újmě vnímané pachatelem činu jako zlo.⁴ Vystihuje jej několik typických znaků, především je „*opatřením státního donucení, které je ukládáno v trestním řízení jménem státu k tomu povolanými soudy pachateli za jeho trestný čin*“, dále se vyznačuje záměrnou újmou a společenským odsudkem pachatele ze strany společnosti a státu⁵.

¹ STEJSKAL, M. *Moudrost starých Římanů*. 1. vydání. Praha: Odeon, 1990, s. 13.

² SCHEINOST, M. *Kriminalita očima kriminologů*. 1. vydání. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010, s. 35.

³ LATA, J. *Účel a smysl trestu*. 1. vydání. Praha: LexisNexis CZ, 2007, s. 57.

⁴ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 6. vydání. Praha: Leges, 2017, s. 383.

⁵ VANDUCHOVÁ, M. §36. In: ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 494.

Samotný pojem trestu přibližují jednotlivé zásady, kterými se trestní právo řídí. Jednou ze stěžejních je zásada *nullum crimen, nulla poena sine lege*, zakotvená v Listině základních práv a svobod (dále jen LZPS) pod čl. 39, jež zní: „*jen zákon stanoví, které jednání je trestným činem a jaký trest, jakož i jaké jiné újmy na právech nebo majetku, lze za jeho spáchání uložit*“. V zákoně č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku (dále jen trestní zákoník nebo tr. zák.) se tento článek projevil v § 37 odst. 1 v podobě *zásady zákonnosti*.

Mezi další zásady ovládající ukládání trestů pak patří:

- *zásada přiměřenosti*, podle které sankce musí odpovídat danému trestnému činu,
- *zásada individualizace použitých sankcí*, vztahující se k okolnostem a závažnosti trestného činu, osobě pachatele, jeho poměrům a poškozeným osobám,
- *zásada personality sankce*, spočívající v myšlence, že sankce má postihnout jen samotného pachatele,
- *zásada neslučitelnosti určitých druhů sankcí u téhož pachatele*,
- *zásada humanity sankcí*, které se věnuji níže.⁶

Neodmyslitelnou součástí je rovněž *zásada subsidiarity trestní represe* vyjádřená v § 12 odst. 2 tr. zák., dle které má být trestní sankce použito až v případě, kdy jsou ostatní právní či mimoprávní prostředky neúčinné. Trestní sankce jsou tak označovány jako prostředek *poslední instance* neboli *ultima ratio*.⁷

1.2 Teorie trestání, účel a funkce trestu

1.2.1 Absolutní a relativní teorie

Historické pojetí trestu, které přibližuje jeho smysl a účel, se ustálilo u dvou základních koncepcí, teorie absolutní a teorie relativní, vedle kterých se později začaly objevovat i teorie smíšené, kombinující prvky obou předchozích.

Absolutní teorie chápe trest jako spravedlivou odplatu, která svůj účel vyjadřuje sama o sobě. Spočívá v myšlence, že se *trestá, protože bylo spácháno zlo* a stát zde vystupuje v roli obhájce spravedlnosti a mravních idejí. Ač se to může zdát trochu paradoxní, podstatou této teorie je rovněž svobodná vůle pachatele, který sám rozhoduje o svém jednání a přebírá tím za něj odpovědnost. Jediným prostředkem ke smíření se společností je pak spravedlivý trest, jež má odpovídat závažnosti činu. Tato teorie má však i své nedostatky, především je kritizováno, že se snaží dosáhnout potrestání vždy bez ohledu na to, zda je to v zájmu společnosti či nikoliv.

⁶ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 6. vydání. Praha: Leges, 2017, s. 387-388.

⁷ Tamtéž, s. 33-34.

Požadavek na potrestání pachatele je tak primární a často přísnější, než je nutné, snaha o pachatelovu nápravu je pak pouze vedlejším aspektem.⁸

Vedle toho **teorie relativní** je založena na principu prevence, jejímž účelem je páchaní zla předcházet (*trestá se, aby nebylo pácháno zlo*). Trest tedy není odplatou sám o sobě, ale má chránit společnost tím, že páchaní trestných činů předchází. V rámci této teorie ustupuje potřeba dosáhnout spravedlnosti do pozadí a větší důraz je kladen na pozitivní působení na pachatele za účelem jeho nápravy a integrace do společnosti. V české právní úpravě pak převládá **teorie smíšená**, kombinující prvky výše zmíněných teorií. Trest se pak odvíjí od viny na spáchaném trestném činu a pro pachatele má znamenat jednak újmu a zároveň prostředek smíření se společností, vždy v souladu se zásadou proporcionality.⁹

1.2.2 Účel trestu

Na rozdíl od předchozí právní úpravy, v současném trestním zákoníku výslovná definice účelu trestu chybí. Tento nedostatek je kompenzován naukou a soudní judikaturou, přímo v trestním zákoníku pak pomocí ustanovení o ukládání trestních sankcí a základních zásadách trestání (viz kapitola 1.1.). Účel trestu pak lze shrnout do několika základních tezí. Jsou jimi především snaha chránit společnost, výchova pachatele, odplata za spáchaný trestný čin a prevence. Poslední z jmenovaných rozlišujeme v podobě prevence speciální a generální. Prevence speciální se soustředí na osobu pachatele trestného činu, kterému má zabránit v dalším páchaní trestných činů a přispět k jeho nápravě a reintegraci do společnosti. Generální prevence naopak působí vůči široké společnosti jako odstrašující případ pro pachatele potenciální. V neposlední řadě je účelem trestu rovněž chránit zájmy osob, které byly trestným činem poškozeny.¹⁰

Ústavní soud pak zdůrazňuje účel trestu především jako prostředku k ochraně společnosti před kriminalitou. Sledování jiných cílů a užití trestu k řešení společenských problémů nespojených s kriminalitou považuje za nepřijatelné. Zároveň klade důraz na udržování rovnováhy mezi represí a prevencí, neboť jedině tehdy může trest plnit svůj účel a zajistit ochranný efekt. Neúměrné zpřísnění trestní represe by naopak vedlo k narušení této rovnováhy, hraničící až s exemplárním trestáním.¹¹

⁸ VANDUCHOVÁ, M. *Druhy trestních sankcí a obecné zásady pro jejich ukládání*. In: ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 488.

⁹ Tamtéž, s. 488-489.

¹⁰ Tamtéž, s. 489-492.

¹¹ Nález Ústavního soudu ze dne 23. dubna 1998, sp. zn. IV.ÚS 463/97.

1.2.3 Funkce trestu

Na základě toho, jaký účel trest sleduje, se vyvinuly jednotlivé teorie, zabývající se různými pohledy na funkce trestání. Rozlišujeme:

- a) teorii odplatnou – trest chápe jako odraz spáchaného trestného činu,
- b) teorii odstrašení – jako projev individuální a generální prevence,
- c) teorii nápravnou – zaměřenou na nápravu a výchovu pachatele,
- d) teorii vylučovací – izoluje pachatele od společnosti, za účelem její ochrany a zároveň způsobení újmy pachateli,
- e) teorii kompenzační – soustředí se především na nápravu škod způsobených trestným činem.¹²

Zajímavý je názor Laty¹³, který zmiňuje další skryté funkce trestu, které nejsou tak často uváděny. Patří mezi ně například uspokojení touhy po pomstě, snaha o kontrolu nižších či okrajových vrstev společnosti nebo trest jako prostředek, díky kterému mohou příslušníci společnosti legitimním způsobem projevat svou agresi nebo asociální tendence. Jednou z funkcí, patřících spíše do minulosti, je pak hospodářské využití vězňů jako levné pracovní síly, které se časem ukázalo jako neefektivní. Jsem toho názoru, že ačkoliv jsou tyto funkce trestu dnes již potlačeny, některé z nich se v různých formách mohou svým způsobem projevat i dnes. Hlavním důvodem pro neuvádění těchto funkcí je jednoduše fakt, že do dnešního konceptu moderního trestání se nehodí otevřeně spojovat pojem trest se slovy jako pomsta nebo diskriminace či nadvláda. Snazší pak je tyto pojmy zaobalit do společensky přijatelnějších označení jako například odplata místo pomsty nebo agrese, či izolace a výchova pachatele místo snahy o kontrolu nad životem pachatele ve vězení.

1.3 Systém trestů

Trestní sankce našeho právního systému jsou založeny na principu dualismu. V rámci tohoto rozdělení pak rozlišujeme tresty a ochranná opatření, lišící se především svým účelem. Tresty na jedné straně mají pachateli způsobit citelnou újmu společně s odsudkem společnosti. Vedle toho ochranná opatření jsou založená na principu prevence a soustředí se na předcházení trestné činnosti. Toto dělení ovšem neznamená, že by tresty neplnily preventivní funkci, právě naopak. Problémem zůstává, že ne vždy je možné pomocí trestu dosáhnout zamýšleného preventivního účinku. V takovém případě je proto vhodnější použití ochranného opatření,

¹² GRÍVNA, T., SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 4. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 175-180.

¹³ LATA, J. *Účel a smysl trestu*. 1. vydání. Praha: LexisNexis CZ, 2007, s. 55-60.

případně kumulace obou trestních sankcí.¹⁴ Samotný systém trestů pak Jelínek¹⁵ definuje jako „*uspořádání jednotlivých druhů trestů podle závažnosti, podle postihovaných zájmů a jako vzájemné vztahy mezi jednotlivými tresty*“. Jde tedy o jejich roztřídění a rozlišení na základě různých kritérií. Trestní zákoník obsahuje taxativní výčet trestů v § 52 společně s výjimečným trestem v § 54 tr. zák. Jak již napovídá slovo taxativní, nelze se od daného výčtu trestů odchýlit, což je rovněž vyjádřením výše zmíněné zásady *nulla poena sine lege*.¹⁶

Další zásada, zásada humanismu, je požadavkem lidského, nikoli krutého či ponižujícího zacházení či trestání, zakotvená v čl. 7 odst. 2 LZPS. V trestním zákoníku se projevila v § 37 odst. 2, podle kterého „*pachateli nelze uložit kruté a nepřiměřené trestní sankce*“ a zároveň „*výkonem trestní sankce nesmí být ponižena lidská důstojnost*“.¹⁷

V ustanovení § 52 se zároveň projevují kritéria, podle kterých je možné jednotlivé tresty třídit. Podle závažnosti zásahu do sféry jednotlivce jsou pak tresty hierarchicky uspořádány, kdy nejzávažnějším je trest odnětí svobody (dále též TOS), jako trest *ultima ratio* a vedle něj pak stojí alternativní sankce, což jsou všechny ostatní tresty nespojené s nepodmíněným odnětím svobody.¹⁸

Jelínek¹⁹ pak zmiňuje další kritéria pro třídění trestů:

- podle zájmu odsouzeného, který postihuje – svoboda, majetek, čest;
- podle toho, zda lze trest uložit samostatně nebo vedle jiného trestu, na tresty samostatné a vedlejší;
- podle určitosti trestů, na tresty absolutně určité, relativně určité, případně absolutně neurčité, které však náš trestní zákoník neobsahuje;
- podle pachatele, kterému je možné trestný čin uložit, zda kterémukoliv nebo jen zúženému okruhu pachatelů;
- podle věku pachatele, na tresty ukládané dospělému pachateli a na trestní opatření pro mladistvého.

¹⁴ VANDUCHOVÁ, M. *Druhy trestních sankcí a obecné zásady pro jejich ukládání*. In: ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 486.

¹⁵ Srov. JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 6. vydání. Praha: Leges, 2017, s. 391.

¹⁶ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 6. vydání. Praha: Leges, 2017, s. 392-393.

¹⁷ Tamtéž, s. 392.

¹⁸ Tamtéž, s. 393.

¹⁹ Tamtéž, s. 394-396.

1.4 Trest odnětí svobody a jeho negativa

Po zrušení trestu smrti v roce 1990 se stal nejpřísnějším trestem naší právní úpravy trest odnětí svobody. Tento druh trestu bezpochyby plní své funkce, co se týče odplaty, prevence a zabránění pachateli v další trestné činnosti (alespoň tedy po dobu kdy se nachází ve věznici), na druhé straně je však s tímto trestem spojeno dle mého názoru až neúměrné množství negativ. Ve věznici dochází k izolaci odsouzeného a jeho vytržení z přirozeného prostředí, což může mít značně negativní vliv na následnou snahu o jeho resocializaci po propuštění. Ačkoliv jedním ze záměrů trestu odnětí svobody je právě vytržení odsouzeného z kriminálního prostředí, ve kterém se nacházel na svobodě, ve vězení se paradoxně dostává do vysoce kriminogenního prostředí, v němž je ve styku s často mnohem zkušenějšími vězni, kteří mohou významně ovlivnit a deformovat osobnost odsouzeného.²⁰

Markantněji se tento problém projevuje u krátkodobých trestů odnětí svobody, které Liszt²¹ vystihl následně: „*Krátkodobý trest ve své současné podobě není k ničemu, v podstatě je škodlivý. Neodstrašuje, nenapravuje a odsouzeného nakazí.*“ Hlavní nedostatky spočívají především v nedostatku času k nápravě pachatele, přičemž je ale odsouzený po poměrně dlouhou dobu vystaven negativním vlivům vězení, odstrašující účinky trestu jsou pouze minimální a pachatel je takové riziko při páchání trestné činnosti ochoten podstoupit²². Tyto aspekty považuji v rámci argumentů pro zavedení a rozšíření alternativních trestů za jedny ze stěžejních a blíže se jim budu věnovat dále v kapitole šesté, zaměřené na srovnání trestu odnětí svobody a trestu domácího vězení.

Celosvětovým trendem je neustálý růst počtu osob nacházejících se ve vězení. O nadužívání věznic svědčí také čísla ze statistických ročenek Vězeňské služby ČR, kdy k 31. prosinci 2017 byl celkový počet odsouzených osob 20 271, což je sice méně než v roce 2016, ale oproti roku 2015 je to nárůst o 1421 osob.²³ Mimo jiné jsou tato čísla ukazatelem toho, jak rychle došlo k opětovnému zaplnění věznic po amnestii prezidenta republiky v roce 2013, když současné stavy jsou téměř shodné se stavy v roce 2012. Takový nárůst vězňených osob způsobuje jednak přeplněnost těchto zařízení a zároveň porušování minimálních standardů

²⁰ ŠČERBA, F. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 19-21.

²¹ Liszt, F. von. *Kriminalpolitische Aufgaben*. In: *Strafrechtliche Aufsätze und Vorträge, 1875-1891*, vol. 1, Berlin, 1905, s. 346. Citováno z: SCHEINOST, M. *Kriminalita očima kriminologů*. 1. vydání. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010, s. 47.

²² KARABEC, Z., MACHÁČKOVÁ R., DIBLÍKOVÁ, S.: *Krátkodobé tresty odnětí svobody: závěrečná studie z výzkumu*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2000, s. 7-8.

²³ Statistická ročenka Vězeňské služby za rok 2017, s. 119. In Vscr.cz [online]. [cit. 2018-11-06]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/wp-content/uploads/2018/05/Statistick%C3%A1-ro%C4%8Denka-V%C4%9Bze%C5%88sk%C3%A9-slu%C5%BEby-%C4%8Cesk%C3%A9-republiky-za-rok-2017.pdf>.

OSN²⁴, týkajících se podmínek ve vězení (například požadavky na dostatek osvětlení, soukromí, přísun vzduchu, zdravotní péči, osobní hygienu a další).

Neméně významným faktorem je také to, že věznění je finančně náročné a odsouzení se stávají ekonomickou zátěží pro společnost²⁵. Problémy se projevují rovněž u vězeňského personálu, u kterého v důsledku přeplněnosti věznic neustále vzrůstají profesní požadavky, jež ale neodpovídají jejich kapacitním možnostem. Je tedy nezbytné hledat jiné dostatečně účinné alternativy, které by zvrátily tento negativní vývoj, v literatuře často označovaný jako tzv. *krize trestu odnětí svobody*.²⁶

²⁴ Blíže viz *United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners (the Nelson Mandela Rules)*. Rezoluce OSN A/RES/70/175 ze dne 17. prosince 2015.

V roce 2015 přijala komise OSN pro prevenci kriminality a trestní justici revizi původní verze pravidel z roku 1957, která byla pojmenována na počest bývalého prezidenta Jihoafrické republiky Nelsona Mandely, tzv. Mandelova pravidla (*the Nelson Mandela Rules*).

²⁵ VAN ZYL SMIT, D. *Příručka základních principů a slibné praxe v oblasti alternativních opatření k uvěznění*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010. s. 6-8.

²⁶ ŠČERBA, F. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 19.

2 Alternativní trestání

2.1 Alternativní tresty v systému alternativních opatření

Alternativní opatření tvoří strukturovaný systém, který rozlišuje opatření z hlediska hmotněprávního a procesního.

- Hmotněprávní alternativní opatření se pak dělí na:
 - alternativní tresty a
 - alternativy k potrestání, které spočívají ve vyslovení viny soudem a zároveň neuložení žádného trestu (viz § 46 a násl. tr. zák. upravující upuštění od potrestání a podmíněné upuštění od potrestání s dohledem).
- Procesní alternativní opatření jsou pak tzv. odklony v trestním řízení.²⁷

Za základní alternativní opatření jsou tak považovány alternativní tresty. Ačkoliv zákon definici alternativních trestů neobsahuje, nauka je vymezuje jako „*všechny tresty nespojené s odnětím svobody*“. Z tohoto pohledu by do této kategorie spadaly všechny tresty z § 52 tr. zák. kromě nepodmíněného trestu odnětí svobody. Druhý přístup vnímá alternativní tresty v užším významu na základě jejich účelu jako náhrady za nepodmíněný trest odnětí svobody. V tomto případě je pak alternativním trestem pouze trest domácího vězení, trest obecně prospěšných prací, peněžitý trest a podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže tento výčet rozšiřuje o peněžitě opatření s podmíněným odkladem výkonu, ukládané mladistvým.²⁸

2.2 Pozadí vývoje na celosvětové a evropské úrovni

S ohledem na výše uvedené se v současnosti jeví ukládání nepodmíněného trestu odnětí svobody až jako prostředku *ultima ratio* jako naléhavější a upřednostňuje se využívání dostupných alternativ. Například Kalmthout tak koncept alternativního trestu chápe opačně, kdy podle něj by „*alternativou měl být trest odnětí svobody, který by měl být ukládán teprve tehdy, kdy není možné využít žádného trestu či opatření ambulantní povahy*“.²⁹

Česká právní úprava je mimo jiné reakcí na vývoj celosvětových postupů v oblasti alternativního trestání. Na půdě OSN bylo přijato několik významných dokumentů, manuálů a příruček, kdy stěžejním dokumentem, přijatým v roce 1986, jsou *Standardní minimální pravidla*

²⁷ ŠČERBA, F. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 30.

²⁸ Tamtéž, s. 31.

²⁹ KALMTHOUT, A. M., OUŘEDNÍČKOVÁ, L. *Realizace alternativních trestů, některé zkušenosti západoevropských zemí*. Právní rozhledy, 1997, č. 12, s. 626.

OSN pro opatření nespojená s odnětím svobody, tzv. Tokijská pravidla³⁰. Jedná se o soubor doporučujících pravidel zaměřených na prosazování alternativních opatření, která by uspokojivě nahradila trest odnětí svobody, a přitom dostála standardů lidských práv, potřeb pachatele i oběti a byla dostatečným prostředkem k ochraně společnosti a prevenci kriminality³¹. Východiskem v rámci Rady Evropy je na prvním místě rezoluce o *Některých alternativních trestech k vězení*³² a dále řada směrnic a doporučení. Smyslem doporučení č. R (92)16 k Evropským pravidlům v oblasti komunitních sankcí a opatření je jednak stanovit kritéria pro provádění a uplatňování komunitních sankcí a opatření, a zároveň se zaměřují na ochranu společnosti a potřeby pachatele i oběti. Kromě dalšího zavádí pro alternativní sankce pojem *community sanctions and measures*.³³

Kromě výše zmíněných argumentů, které hovořily pro zavedení alternativních metod trestání, je velmi výrazný argument ekonomický, který sliboval finanční šetrnost oproti značně nákladnému trestu odnětí svobody a s ním spojenému provozu věznic. Další z důvodů byla snaha ochránit odsouzené před kriminogenním prostředím věznice a také širší možnosti pro odsouzené podílet se na náhradě škody způsobené oběti daným trestným činem.³⁴

2.3 Restorativní justice a její postavení v kontrastu justice retributivní

Restorativní, nebo také nápravná či obnovující justice, je označení pro myšlenkový směr, který zavádí nový přístup k zacházení s pachateli a jejich sankcionování. Od justice retributivní, zakládající se především na potrestání pachatele, se odlišuje zejména tím, že se zaměřuje na způsobenou újmu a snahu ji napravit. Objektem zájmu jsou tedy především poškození a jejich potřeby, mezi nimi potřeba přístupu k informacím a zároveň možnost se vyjádřit a sdělit svou pravdu, znovuzískat kontrolu nad vlastním životem a potřeba ospravedlnění včetně náhrady škody pachatelem.³⁵

To neznaméná, že by se restorativní justice nezaměřovala na pachatele. Jejím cílem je rovněž dovést pachatele k převzetí odpovědnosti a pochopení následků svých činů. Pokud tohoto cíle má být dosaženo, je nutné pachatele v jejich snaze podporovat, ukázat jim správný směr a

³⁰ The United Nations Standard Minimum Rules for Non-Custodial Measures (the Tokyo Rules). Rezoluce Valného shromáždění A/RES/45/110 ze dne 14. prosince 1990.

³¹ VAN ZYL SMIT, D. *Příručka základních principů a slibné praxe v oblasti alternativních opatření k uvěznění*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010. s. 12.

³² Rezoluce Rady Evropy č. (76)10, *Některé alternativní tresty k uvěznění* ze dne 9. března 1976.

³³ VÁLKOVÁ, H., KUČHTA, J. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 265-267.

³⁴ GRĚVNA, T., SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 4. akt. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 184.

³⁵ ZEHR, H. *Úvod do restorativní justice*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2003, s. 10-13.

uspokojit rovněž jejich potřeby, například vést je k získání zodpovědnosti a k integraci do společnosti, povzbudit je a pomoci jim při řešení problémů a zároveň nad nimi dohlížet.³⁶

Z předchozího výkladu lze vyvodit tři základní pilíře, na kterých restorativní justice stojí, jsou jimi:

- a) *újmý a potřeby*, a to především poškozených a komunity, ale rovněž i pachatele,
- b) *závazky a povinnosti*, spočívající ve vedení pachatele k odpovědnému přístupu a
- c) *angažovanost a účast*, vyžadující aktivní přístup všech zúčastněných.³⁷

Za základní princip tak můžeme považovat zajištění kontaktu mezi aktéry trestného činu, a to nejen mezi odsouzeným a obětí, případně pozůstalými, nýbrž i s okolním světem a zabránit tak izolaci odsouzeného od dění, které se ho bezprostředně týká. Tento přístup restorativní justice tak částečně nabourává některé funkce trestu uvedené výše, zejména funkci odplatnou ve formě vyloučení a izolace pachatele ze společnosti. Z mého pohledu je tato funkce trestu již přežitá a opravdu prospěšná jen v malém procentu případů. Snaha izolovat pachatele od společnosti se spíše mívá svým účinkem a z dlouhodobého hlediska způsobuje více komplikací než naopak snaha přimět pachatele se znovu začlenit do běžného života. Výše zmíněné principy restorativní justice tak považuji za pozitivní a slibný pokrok v moderním přístupu k sankcionování pachatelů.

Ač se tedy může zdát, že restorativní justice je opakem retributivní, bylo by chybné je striktně odlišovat. Jejich společným východiskem je narušení pomyslné rovnováhy a potřeba obnovit předchozí stav. Současnou snahou tak je více prosazovat principy restorativní justice, zároveň ale zachovat důležité hodnoty právního systému jako jsou řádný proces a jeho zákonnost nebo ochrana lidských práv.³⁸ Je tedy zřejmé, že jeden přístup se neobejde bez druhého, budoucí vývoj by tak měl usilovat o snahu převzít to nejlepší z každého z nich a najít mezi nimi schůdný kompromis, který by v praxi obstál.

³⁶ ZEHR, H. *Úvod do restorativní justice*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2003, s. 10-13.

³⁷ Tamtéž, s. 17-19.

³⁸ Tamtéž, s. 40.

3 Trest domácího vězení

3.1 Trest domácího vězení v průběhu historie

Místem zrodu novodobého pojetí trestu domácího vězení (dále také TDV) byly USA, kde se tohoto trestu začalo užívat ve velké míře v osmdesátých letech 20. století. Do Evropy dorazil tento trend o pár let později s tím rozdílem, že se oproti americkému retributivnímu přístupu zaměřoval více na restorativní stránku a nápravnou funkci trestání.³⁹ To však neznamená, že by se jednalo o institut do té doby na našem území neznámý, jeho historie je naopak spojena s dlouhou tradicí a kořeny tohoto trestu můžeme najít již v dobách Velkomoravské říše v druhé polovině 9. století. Některá ze slavných jmen s tímto trestem spojovaná jsou například Galileo Galilei, Napoleon Bonaparte, kardinál Josef Beran či hraběnka Alžběta Báthory neboli Čachtická paní.⁴⁰ Trest domácího vězení ale není neznámý ani směrem na východ, konkrétně v Kambodži byl v 90. letech 20. století uložen dokonce na doživotí, a to za zločiny tamního premiéra a současně vůdce Rudých Khmérů, známého pod jménem Pol Pot⁴¹.

Nejvýznamnějším historickým dokladem na našem území je pak bezesporu zákon č. 117/1852 ř. z., o zločinech, přečinech a přestupcích z dob Rakouska-Uherska, jehož § 246 upravoval trest domácího vězení jako náhradu za první stupeň trestu vězení, v následujícím znění: *„Kromě těchto dvou stupňů vězení uznáno býti může také na vězení domácí buď jen na přípověď odsouzenec, že se nevzdálí, anebo tak, že se mu postaví stráž. Vězením domácím zavazuje se odsouzenec, že se pod nižádnou záminkou z domu nevzdálí pod trestem, že by ostatní čas vězení přestáti musil ve věznici veřejné.“*⁴² Další podmínkou jeho uložení pak byla bezúhonnost člověka a nemožnost vykonávat svůj úřad, obchod nebo obstarávat výdělek, pokud by se vzdálil ze svého obydlí⁴³.

Trestní zákon č. 86/1950 Sb., který téměř sto let starý zákon nahradil, od tohoto druhu trestu upustil a ten se neobjevil ani v následující úpravě trestního zákona č. 140/1961 Sb. Tím se trest domácího vězení z našeho právního řádu vytratil na celých šedesát let a znovu byl zaveden až v roce 2010.

³⁹ HOŘÁK, J. *Domácí vězení a elektronická kontrola odsouzených*. Trestní Právo. 2005, č. 12, s. 8.

⁴⁰ KYSELA, K., VOLEVECKÝ, P. *Trest domácího vězení*. Trestní právo. 2011, č. 7-8, s. 4.

⁴¹ ZELENDA, J., *Před deseti lety zemřel Pol Pot, tyran obludného formátu*. In Idnes.cz [online]. [cit. 2019-02-21]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/archiv/pred-deseti-lety-zemrel-pol-pot-tyran-obludneho-formatu.A080417_163222_kavarna_bos.

⁴² Ustanovení § 246 zák. č. 117/1852 ř. z.

⁴³ Ustanovení § 262 zák. č. 117/1852 ř. z.

3.2 Účel trestu domácího vězení a jeho zařazení do systému trestních sankcí

Od 1. ledna 2010 vstoupil na našem území v účinnost nový trestní zákoník č. 40/2009 Sb., který vnesl do našeho právního řádu mnoho změn. Ty se dotkly rovněž oblasti alternativních trestů, když zákon zavedl jejich dva nové druhy. Výčet trestů v § 52 se tak rozšířil a pod písmeno b) se zařadil *trest domácího vězení* a pod písmeno i) další alternativní trest *zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce*. Z hlediska hierarchie je TDV umístěn hned za trest odnětí svobody a je tedy chápán jako druhá nejpřísnější sankce našeho právního řádu, jelikož rovněž omezuje svobodu pohybu člověka, jakožto základní lidské právo, i když v jiném rozměru. Zařazení mezi alternativní tresty pak samo o sobě vypovídá o jeho účelu, jako alternativy právě především k nepodmíněnému trestu odnětí svobody a dále se nabízí jako alternativa k trestu obecně prospěšných prací či peněžitého trestu, kdy tvoří mírnější variantu postihu za porušení povinností pro tyto tresty stanovené.⁴⁴

Původním účelem pojímám se k TDV bylo izolovat pachatele a tím chránit společnost. Od tohoto pojetí se časem upustilo jako neúčelného a větší pozornost se zaměřila na nápravu a výchovu pachatele ve smyslu restorativní justice. Takový přístup si klade za cíl především obnovení narušených sociálních vazeb a umožňuje pachateli mnohem větší participaci při nápravě újmy, kterou svým činem způsobil. Ačkoliv jedním z důvodů pro zavedení bylo uchránit pachatele před nepříznivými vlivy krátkodobých trestů odnětí svobody, není tento přístup vnímán všeobecně jako pozitivní, jelikož i podle zahraničních zkušeností jej mnozí odsouzení vnímají jako citelnější újmu oproti krátkodobému nepodmíněnému trestu odnětí svobody nebo jiným alternativním sankcím, které tento trest nahradil.⁴⁵

3.3 Důvody pro a proti zavedení trestu domácího vězení

Zavedení trestu domácího vězení bylo kontroverzní od samého začátku a názorově rozdělilo společnost na jeho příznivce a odpůrce. Na obou stranách se objevily přesvědčivé argumenty, které ještě podtrhly rozporuplnost tohoto tématu. Jedním z důvodů pro jeho zavedení byla možnost tímto způsobem ulevit přeplněným věznicím, jejichž kapacity nebyly nadále dostačující. Porovnáme-li údaje ze statistických ročenek Vězeňské služby České republiky, zjistíme, že v roce 2010 byla maximální kapacita věznic překročena o více než deset procent. Ke změně došlo až v důsledku amnestie prezidenta republiky v roce 2013, díky které klesla zaplněnost věznic pod osmdesát procent. Odborníci se domnívali, že k udržení tohoto stavu by

⁴⁴ ŠČERBA, F. *Právní úprava nových alternativních trestů*. Bulletin advokacie. 2009, č. 10, s. 86.

⁴⁵ PŮRY, F. VÁLKOVÁ, H. § 60. In: ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 817.

rovněž mohlo napomoci právě zavedení nových alternativních trestů. Ovšem ani ne o dva roky později byly kapacity věznic znovu naplněny a současné statistiky se opět přibližují údajům z roku 2010.⁴⁶ Fakta tedy v tomto případě hovoří spíše v neprospěch TDV a zpochybňují jeho účelnost ve snaze ulehčit justici.

Dalším argumentem pro byla a zůstává ekonomická výhodnost. Jelikož se jednalo o zavedení úplně nového druhu trestu, který u nás do té doby neměl potřebné zázemí, bylo i podle důvodové zprávy k trestnímu zákoníku nutné počítat s počátečními náklady na rozšíření a zaškolení personálu a na technologické vybavení včetně nákladů elektronického monitoringu. Navzdory této počáteční investici dospějeme při porovnání průměrných ročních nákladů na jednoho odsouzeného ve výkonu trestu odnětí svobody a ve výkonu trestu domácího vězení k poznání, že touto cestou lze dosáhnout úspory více než sedmdesát procent.⁴⁷ Tyto údaje hovoří jednoznačně ve prospěch TDV a alespoň z tohoto hlediska lze předpokládat jeho prospěšnost.

Podpory se dočkal také jako náhrada za krátkodobé tresty odnětí svobody, které znemožňovaly resocializaci pachatele. V případě TDV pachatel setrvává ve svém přirozeném prostředí a vyhne se tak kriminogennímu prostředí věznice, přičemž zůstanou zachovány i jeho rodinné, pracovní a další sociální vazby. Na druhou stranu je pachatel v domácím vězení určitým způsobem izolován od kompetentních pracovníků, nedostává se mu takové míry interakce, individuální porady a péče, což může mít ve výsledku kontraproduktivní účinky. V této souvislosti je zřejmé, že TDV není vhodným trestem pro každého jedince a soud tak musí při jeho ukládání přihlížet i k dalším faktorům, jako je zdravotní stav, existence různých závislostí, těhotenství, postižení a jiných individualit a rovněž k existenci domácího zázemí pro výkon TDV. Lze uvažovat, zda tímto způsobem není porušován princip rovnosti, jelikož u lidí bez domova je uložení tohoto trestu nemyslitelné a došlo by tím k zavedení jakéhosi *dvojího metru*.⁴⁸

Jeho odpůrci se pak odvolávají především na oblast lidských práv a na porušování etických a morálních zásad. Ve výkonu tohoto trestu spatřují hrozbu citelnějšího psychologického dopadu nejen na odsouzeného, ale rovněž na osoby jemu blízké, které jsou jeho výkonem bezprostředně dotčeny. Trest je pak vnímán i jako ohrožení principu nedotknutelnosti obydlí a objevují se i obavy, aby neustálá kontrola nad pohybem odsouzeného nepřekročila určité hranice ve vztahu k lidské důstojnosti.⁴⁹ Domnívám se ale, že tento argument je v rozporu se samotným smyslem a

⁴⁶ Srov. *Statistické ročenky Vězeňské služby České republiky z let 2010 až 2017*. In Vscr.cz [online]. [cit. 2018-12-26]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/informacni-servis/statistiky/statisticke-rocenky-vezenske-sluzby/>.

⁴⁷ Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

⁴⁸ KRAHL, M. *Elektronicky hlídané domácí vězení*. Právní rozhledy. 1998, roč. 6, č. 5, s. 232-233.

⁴⁹ KRAHL, M. *Elektronicky hlídané domácí vězení*. Právní rozhledy. 1998, roč. 6, č. 5, s. 232-233.

účelem trestu, kdy bez dostatečné kontroly není možné účel trestu naplnit. Přece jen se nedá spoléhat pouze na poctivost odsouzeného a je třeba brát v potaz, že trest, byť alternativní, má být určitým způsobem pro pachatele nepříjemný. Vezmeme-li navíc v úvahu, že ve vězení by byl rovněž pod neustálým dohledem. Za odůvodněné považuji obavy, aby se trest nestal náhradou za dosud ukládané mírnější sankce, jako peněžité tresty nebo aby naopak nebyl trestem příliš mírným, který pro pachatele nebude mít požadovaný odstrašující účinek.

3.4 Individualizace trestu domácího vězení a podmínky jeho ukládání

Základní hmotněprávní úpravu TDV najdeme v § 60 a § 61 tr. zák. Jak již bylo zmíněno výše, jedná se o druhou nejpřísnější sankci našeho právního řádu, představující mezistupeň mezi nejpřísnějším trestem odnětí svobody a ostatními mírnějšími postihy. Ustanovení § 60 ve svých šesti odstavcích vystihuje základní charakteristiku a podstatu tohoto trestu. V odstavci prvním je uvedena maximální výměra trestu, a to v délce dva roky, minimální doba trvání přitom stanovena není. Jak uvádí komentářová literatura⁵⁰, je tedy teoreticky možné uložit tuto sankci třeba i na pouhých pár dnů, aby však trest nepozbyl na svém významu, jeví se pravděpodobnějši délka trvání řádově v týdnech, nejčastěji v měsících. Ze statistik Probační a mediační služby (dále také PMS) z roku 2016 lze zjistit, že průměrná doba, na kterou je tento trest v praxi ukládán, se pak pohybuje kolem devíti měsíců⁵¹. Dále z tohoto odstavce vyčteme, že jej lze uložit pouze za přečin. Tím se podle § 14 odst. 2 tr. zák. rozumí „*všechny nedbalostní trestné činy a ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let*“.⁵²

Pod ustanovením § 60 odst. 1 písm. a) tr. zák. nalezneme další podmínky pro uložení, týkající se samotného přečinu, kdy soud vzhledem k § 39 tr. zák. obligatorně přihlíží k jeho povaze a závažnosti a zároveň bere v potaz osobu a poměry pachatele tak, aby trest co nejpřesněji reflektoval okolnosti daného případu. Dospěje-li soud po zvážení těchto aspektů k závěru, že je trest domácího vězení dostatečný, uloží ho podle § 60 odst. 2 tr. zák. jako samostatný trest, v opačném případě jej uloží vedle jiného trestu za podmínek stanovených v § 53 odst. 1 věty třetí téhož zákona.

⁵⁰ PÚRY, F. VÁLKOVÁ, H. § 60. In: ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 820.

⁵¹ *Informace poskytnuté PMS v roce 2016 ve smyslu zákona 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění pozdějších předpisů*. In Pmscr.cz [online]. [cit. 2019-02-01]. Dostupné z: https://www.pmscr.cz/download/2016_Prehled_informaci_poskytnutych_dle_zak_106_bez_IDa.pdf.

⁵² Zákonná formulace horní sazby je v tomto případě poněkud nešťastná, jelikož z ní není jednoznačné, zda zákonodárce měl na mysli horní sazbu v délce trvání do 5 let včetně či nikoliv. Výkladem pak byla tato nesrovnalost odstraněna a všechny úmyslné trestné činy s horní hranicí trestní sazby odnětí svobody v délce trvání do 5 let včetně tak byly rovněž zahrnuty do kategorie přečinů.

Poslední podmínkou § 60 odst. 1 uvedenou pod písmenem b) je písemný slib pachatele, že „*se ve stanovené době bude zdržovat v obydlí na určené adrese a při výkonu kontroly poskytne veškerou potřebnou součinnost*“. Bez tohoto slibu soud trest domácího vězení uložit nesmí, v podstatě se tedy jedná o souhlas odsouzeného s uložením takového druhu trestu. Jeho smysl spočívá ve zjištění stanoviska pachatele k uložené sankci a očekávanému účinku trestu. Pokud by totiž pachatel s uložením TDV již od počátku nesouhlasil, je velice pravděpodobné, že by jej porušil a soud by pak musel přistoupit k jiné alternativě. Zjistí-li však soud negativní postoj pachatele hned na začátku, může zvolit jiný postup a předejít tak uložení neúčelného trestu.⁵³ Co se rozumí obydlím, pak určuje § 133 tr. zák., avšak stanovení místa výkonu trestu je až otázkou vykonávacího řízení podle § 334a odst. 3 zákona č. 141/1961 Sb., trestního řádu. Všechny podmínky uvedené v tomto odstavci pak musí být splněny kumulativně, v opačném případě soud nemůže tento trest uložit.

3.5 Zákonný obsah trestu domácího vězení a soudní konkretizace

Pro širokou veřejnost představuje pojem domácího vězení spíše než zákonnou trestní sankci účinný způsob potrestání potomků za jejich prohřešky. Princip, na kterém jsou tyto pojmy založeny, je však v obou případech stejný. Zákonná úprava trestu domácího vězení v § 60 odst. 3 tr. zák. spočívá „*v povinnosti odsouzeného zdržovat se po dobu výkonu tohoto trestu v určeném obydlí nebo jeho části v soudem stanoveném časovém období, nebrání-li mu v tom důležité důvody, zejména výkon zaměstnání nebo povolání nebo poskytnutí zdravotních služeb u poskytovatele zdravotních služeb v důsledku jeho onemocnění nebo úrazu; poskytovatel zdravotních služeb je povinen na vyžádání orgánu činného v trestním řízení mu tuto skutečnost sdělit*“. Úprava v tomto znění je účinná od 1. prosince 2011 v důsledku novely č. 330/2011 Sb., kterou byla vypuštěna zákonná specifikace doby, po kterou se odsouzený musel zdržovat ve svém obydlí, pokud soud nestanovil v rozsudku jinak⁵⁴.

Z dosavadní rozhodovací praxe soudů bylo patrné, že při určování rozsahu trestu soudy až příliš často spoléhaly na dobu vymezenou zákonem, aniž by její rozsah blíže specifikovaly pro daný případ⁵⁵. Domnívám se, že se jedná o pozitivní krok, který umožňuje změnit rozhodovací praxi soudů a zabránit tak mechanickému ukládání trestu bez ohledu na konkrétní zvláštnosti jednotlivých případů. Nutnost upravit podmínky jeho výkonu specificky pro každý konkrétní

⁵³ PÚRY, F. VÁLKOVÁ, H. § 60. In: ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 822.

⁵⁴ Původní znění § 60 odst. 3 tr. zák. stanovovalo povinnost odsouzeného zdržovat se v určeném obydlí ve dnech pracovního klidu a pracovního volna po celý den a v ostatních dnech pak v době od 20.00 hodin do 05.00 hodin.

⁵⁵ ŠČERBA, F. *Trest domácího vězení po novele č. 330/2011 Sb.*. Trestněprávní revue. 2012, č. 1, s. 1-5.

případ je pak, obzvláště u domácího vězení, předpokladem pro dosažení jeho účelu, a přitom zachování zásady individualizace trestu.

Při vymezení časového období, po které se odsouzený musí zdržovat ve svém obydlí, tak záleží čistě na úvaze soudu, který není v tomto směru nijak limitován. Zákon pouze stanoví, že přitom musí přihlídnout k jeho pracovní době, k času potřebnému k cestě do zaměstnání, k péči o nezletilé děti a k vyřizování nutných osobních a rodinných záležitostí⁵⁶. Je tak na soudu, aby v každém jednotlivém případě našel potřebnou rovnováhu a zároveň dodržel zásady pro ukládání trestů a vyvaroval se projevů libovůle.

Rovněž je soudu umožněno vzít v potaz náboženské vyznání odsouzeného a umožnit mu participaci na bohoslužbách a shromážděních. Je velice pravděpodobné, že se v takovém případě z mnohých odsouzených rázem stanou věřící, nikoli kvůli vlastnímu svědomí, nýbrž pro možnost strávit více času na svobodě. V takovém případě je nutné před rozhodnutím soudu řádně prověřit vazby odsouzeného na danou církev. Avšak i kdyby se zpočátku jednalo čistě o snahu odsouzeného uniknout z domácího prostředí, nelze vyloučit, že duchovní působení může mít značný vliv na jeho chování a disciplínu a soud tak dá přednost možnosti dalšího pozitivního faktoru v převýchově odsouzeného.⁵⁷

3.6 Přiměřená omezení a přiměřené povinnosti odsouzeného

Jedním z pozitiv, která hovořila pro zavedení TDV do našeho právního řádu, byla skutečnost, že pobyt odsouzeného v domácím prostředí zachová jeho sociální a pracovní vazby a umožní mu větší účast při náhradě škody nebo nemajetkové újmy, kterou svým činem způsobil. Mimo zdi věznice však není možné mít nad odsouzeným takový dohled, jako to umožňuje vězeňské prostředí a pokušení negativních vlivů je tak o to větší. Jeden z prostředků, jímž je možné alespoň určitým způsobem tyto negativní vlivy eliminovat, je pravomoc soudu uložit pachateli podle § 60 odst. 5 tr. zák. „na dobu výkonu tohoto trestu přiměřená omezení nebo přiměřené povinnosti, uvedené v § 48 odst. 4 směřující k tomu, aby vedl řádný život“.

Demonstrativní výčet § 48 odst. 4 tr. zák. uvádí například podrobení se výcviku pro získání vhodné pracovní kvalifikace, vhodnému programu sociálního výcviku a převýchovy, léčení závislostí na návykových látkách, zdržení se návštěv nevhodného prostředí nebo styku s určitými osobami, zdržení se hazardních her nebo požívání alkoholických nápojů a jiných návykových

⁵⁶ Viz. § 60 odst. 4 věta první tr. zák.

⁵⁷ PŮRY, F. VÁLKOVÁ, H. § 60. In: ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 828.

látek a další⁵⁸. Pobyt odsouzeného mimo prostory věznice je zároveň příležitostí, aby se zapojil do procesu náhrady škody či odčinění nemajetkové újmy, případně vydání bezdůvodného obohacení, a to ve větším rozsahu a způsobem, který by mu pobyt ve vězení neumožňoval. Nedodržení těchto omezení a povinností pak soudu po zvážení všech okolností umožňuje přistoupit k přeměně TDV v trest odnětí svobody podle § 61 tr. zák.⁵⁹

3.7 Odlišnosti v případě mladistvých pachatelů a pachatelů ve věku blízkém věku mladistvých

Mladistvým se podle § 2 odst. 1 písm. c) zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže (dále jen ZSVM) rozumí „*ten, kdo v době spáchání provinění dovršil patnáctý rok a nepřekročil osmnáctý rok svého věku*“. Ve výčtu trestních opatření v § 24 ZSVM je pak pod písmenem g) jako jedna z možností rovněž uvedeno trestní opatření domácího vězení (dále též TO DV). Jeho ukládání je specifikováno v § 26 odst. 2 ZSVM, jenž odkazuje na podmínky stanovené trestním zákoníkem. Horní hranice sazby u TO DV je u mladistvého snížena oproti trestnímu zákoníku na polovinu a soud má možnost mladistvému vedle domácího vězení uložit i vhodná výchovná opatření podle § 15 odst. 2 ZSVM. U této kategorie pachatelů je ukládání takového druhu trestního opatření citlivějším tématem, neboť jeho uložení značně omezuje sociální vazby mladistvého, jež se právě v tomto věku nejvíce utvářejí. Na jednu stranu je to možnost, jak mladistvého uchránit negativních vlivů, na druhou stranu mohou být ohroženy i sociálně prospěšné vazby. Soud tak při jeho ukládání musí být obzvláště opatrný a pečlivě zvážit jeho možné následky především s důrazem na výchovný a preventivní účel trestního opatření.⁶⁰

Další odlišnost se vztahuje k úspěšnému vykonání tohoto trestu, v případě mladistvých trestního opatření. Zatímco u dospělého pachatele nenastupuje po jeho vykonání fikce neodsouzení, na mladistvého se po úspěšném vykonání TO DV hledí, jako by nebyl odsouzen, stejně tak pokud bylo od jeho výkonu, případně jeho zbytku pravomocně upuštěno⁶¹. Pokud mladistvý, který nepřekročil devatenáctý rok věku, podmínky výkonu trestního opatření poruší, rozhodne soud o jeho přeměně na trestní opatření odnětí svobody po vzoru § 61 tr. zák. a rozhodne o jeho umístění do věznice ve zvláštním oddělení pro mladistvé odděleně od ostatních odsouzených v souladu s § 31 odst. 4 ZSVM. Pokud naopak devatenáctý rok věku již dovršil, může ho soud umístit společně s ostatními odsouzenými.

⁵⁸ Pro kompletní výčet přiměřených omezení a přiměřených povinností viz § 48 odst. 4 písm. a) až k) tr. zák.

⁵⁹ PÚRY, F. VÁLKOVÁ, H. § 60. In: ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 828.

⁶⁰ ŠČERBA, F. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 332-333.

⁶¹ § 35 odst. 6 zák. č. 218/2003 Sb., ZSVM.

Pachatel ve věku blízkém věku mladistvých je kategorie, která není zákonem výslovně definována, například kriminologií jsou označováni jako *mladí dospělí pachatelé*. Rozhodnutí o tom, kdo do této kategorie ještě spadá a kdo už nikoliv, je tak na uvážení soudu. Při svém rozhodování však musí vždy přihlídnout k individuální fyzické, duševní a mravní vyspělosti pachatele. Šámal ve svém komentáři⁶² přibližuje tuto kategorii jako pachatele ve věku do 20 let, výjimečně do dovršení 21 let s ohledem na jejich rozumovou a mravní vyspělost.

Rovněž pro tuto druhou kategorii je možné podle § 60 odst. 6 tr. zák. využít výchovných opatření uvedených v ZSVM. Taková výchovná opatření může soud uložit jednak samostatně a jednak vedle přiměřených omezení a přiměřených povinností v § 48 odst. 4 tr. zák. Jedním z důvodů pro jejich užití je snaha využít působení rodiny, školy a dalších autorit, které jsou vzhledem k relativně nízkému věku pachatelů ještě schopny ovlivnit jejich vývoj.

3.8 Přeměny spojené s trestem domácího vězení

3.8.1 Přeměna trestu domácího vězení v trest odnětí svobody

Trestní zákoník ve svém ustanovení § 61 počítá i se situací, kdy odsouzený podmínky uloženého trestu domácího vězení nedodrží nebo jeho výkon jinak zmaří a bude tak nutné přistoupit k jinému řešení, takzvanému sekundárnímu sankcionování. Novela trestního zákoníku č. 330/2011 Sb. zásadním způsobem změnila přístup k řešení takové situace, kdy zavedla nový koncept přeměny TDV, jež nahradil původní model náhradního trestu odnětí svobody. Základní rozdíl mezi těmito přístupy spočívá v tom, že náhradní trest odnětí svobody byl stanoven již při nařízení trestu domácího vězení a v případě, že jeho podmínky nebyly dodrženy, byl nařízen výkon tohoto trestu náhradního. Znění nového § 61 má o trochu větší víru v poctivost pachatele, jelikož k alternativě trestu nepodmíněného odnětí svobody nepřistupuje hned při ukládání primárního trestu, ale až v okamžiku, kdy k tomu odsouzený dá podnět.⁶³

Rozdíl spočívá i v rozsahu sekundárního trestu. V případě náhradního trestu soud rozhodl o jeho rozsahu již při uložení TDV, a to nejdéle na dobu jednoho roku. Podle aktuálního znění § 61 tr. zák.⁶⁴ je soud vázán přepočítací klauzulí, kdy „každý i jen započatý jeden den nevykonaného trestu domácího vězení se počítá za jeden den odnětí svobody“. Takový přístup je bezesporu spravedlivější, jelikož bere v potaz dobu, po kterou odsouzený podmínky svého trestu dodržoval. Na druhou stranu je otázkou, zda trest odnětí svobody, jež v případě přeměny hrozí, plní svůj

⁶² ŠÁMAL, P. § 25. In: ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 548.

⁶³ ŠČERBA, F. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 347-348.

⁶⁴ Viz ustanovení § 61 tr. zák., věta za středníkem.

účel a je pro odsouzeného dostatečnou hrozbou a motivací, aby se jeho uložení vyvaroval. Pro přepočítání je totiž rozhodný okamžik rozhodnutí soudu, nikoli porušení povinností. Vzhledem k rychlosti naší justice lze předpokládat, že než soud rozhodne o přeměně, uplyne určitá doba, která se do nového trestu rovněž započítávat nebude a odsouzenému tak bude hrozit kratší trest odnětí svobody.⁶⁵

Níže uvedené důvody jsou obsahem ustanovení § 61 tr. zák. Dopustí-li se odsouzený některého z nich v rozhodné době, tedy od odsouzení do skončení výkonu trestu, může soud přistoupit k přeměně uloženého trestu. Jedná se o následující případy:

- *Odsouzený se vyhýbá nástupu výkonu trestu domácího vězení.*

V tomto případě se jedná o dobu před započítáním výkonu TDV a počínání odsouzeného musí být zaviněné, tedy mu v nástupu výkonu trestu nebrání žádná překážka.

- *Bez závažného důvodu poruší sjednané podmínky výkonu tohoto trestu.*

Tato část odkazuje především na podmínky uvedené v rozhodnutí, kterým se nařizuje výkon TDV. Nejčastěji tak půjde o nedovolené vzdálení se z místa výkonu trestu či o porušení přiměřených omezení a přiměřených povinností.

- *Jinak maří výkon trestu domácího vězení.*

Účelem tohoto ustanovení je bezpochyby obsáhnout všechny ostatní důvody, které nelze podřadit pod ostatní kategorie. Spadá sem tedy veškeré jednání odsouzeného, které negativně ovlivňuje výkon TDV, například neposkytnutí potřebné součinnosti probačnímu úředníkovi, soudu nebo jiné zainteresované instituci.

- *Zaviněně nevykonává ve stanovené době tento uložený trest.*

Poslední důvod spočívá v situaci, kdy odsouzený trest vůbec vykonávat nezačal nebo v jeho výkonu již nepokračuje. Rovněž se jedná o případ, kdy mu ve výkonu trestu nebrání žádná překážka, kterou by sám nezpůsobil.

Při hodnocení těchto kritérií musí soud hodnotit chování odsouzeného v celkových souvislostech, tedy i vzhledem k jeho předchozímu chování, a to především na základě objektivních informací, které soudu poskytuje Probační a mediační služba nově spolu s informacemi získanými pomocí elektronického kontrolního systému (dále také EKS).⁶⁶

Procesní podmínky přeměny upravuje ustanovení § 334g tr. řádu, kdy o přeměně bude rozhodovat ve veřejném zasedání předseda senátu soudu, který ve věci rozhodoval v prvním

⁶⁵ ŠČERBA, F. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 348-349.

⁶⁶ PŮRY, F. VÁLKOVÁ, H. § 61. In: ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 832-835.

stupni. Toto ustanovení je terčem kritiky⁶⁷, která spatřuje nesoulad mezi nutností učinit takové zásadní rozhodnutí ve veřejném zasedání, a přitom je taková pravomoc svěřena pouze předsedovi senátu a nikoli senátu jako celku. Částečně tento nesoulad vyvažuje fakt, že ve většině případů bude rozhodovat samosoudce, jehož pravomoci odpovídají právům a povinnostem senátu. Rozhodovat může předseda senátu jednak na návrh probačního úředníka nebo i bez návrhu (na základě vlastních zjištění, případně z podnětu jiných orgánů), v praxi pak bude pravděpodobně častější rozhodování na základě návrhu probačního úředníka, který je s odsouzeným v užším kontaktu než soud.⁶⁸ Podle odstavce druhého § 334f tr. řádu připouští zákon proti takovému rozhodnutí stížnost s odkladným účinkem.

V roce 2013 se otázkou přeměny trestu domácího vězení zabýval i Nejvyšší soud. V daném případě se jednalo o rozpor mezi institutem *náhradního trestu odnětí svobody* podle § 61 tr. zák. (podle úpravy účinné do 30. 11. 2011) a trestným činem *maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání* podle § 337 tr. zák. Porušení podmínek výkonu trestu domácího vězení tehdy okresní soud vyhodnotil jako trestný čin podle § 337 tr. zák. a obviněnému uložil nepodmíněný trest odnětí svobody v trvání dvou let a deseti měsíců. Tím došlo k porušení zákona v neprospěch obviněného, jelikož soud měl zvolit postup podle § 61 tr. zák. a nařídít vykonání náhradního trestu odnětí svobody. Pro případ, že tedy odsouzený k trestu domácího vězení poruší podmínky výkonu tohoto trestu, nelze jeho jednání klasifikovat podle § 337 tr. zák., jelikož trestní zákoník v § 61 obsahuje zvláštní „sankci“, jež se za takové jednání ukládá. V opačném případě by současná klasifikace porušení podmínek výkonu trestu domácího vězení jako trestného činu podle § 337 tr. zák. v podstatě znamenala dvojí potrestání obviněného.⁶⁹

3.8.2 Přeměny jiných trestů v trest domácího vězení

Přeměna trestu odnětí svobody

Odlišná je situace, kdy naopak dochází k přeměně jiného trestu na trest domácího vězení. Dle platné právní úpravy je tímto způsobem možné přeměnit trest odnětí svobody, trest obecně prospěšných prací a trest peněžitý. První z nich, přeměna trestu odnětí svobody je upravena v § 57a tr. zák. Toto ustanovení „odměňuje“ odsouzeného za jeho vzorné chování a polepšení a dává mu možnost odpykat si zbytek svého trestu v domácím prostředí. K této přeměně lze přistoupit až poté, co odsouzený vykoná polovinu uloženého, popřípadě zmírněného trestu odnětí

⁶⁷ ŘÍHA, J. § 334g [*Přeměna trestu domácího vězení v trest odnětí svobody*]. In: ŠÁMAL, P. a kol. Trestní řád III. § 315 až 471. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3870.

⁶⁸ ŘÍHA, J. § 334g [*Přeměna trestu domácího vězení v trest odnětí svobody*]. In: ŠÁMAL, P. a kol. Trestní řád III. § 315 až 471. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3871.

⁶⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 5. 2013, sp. zn. 11 Tz 17/2013.

svobody za spáchaný přečin. Soud přitom přihlíží k chování odsouzeného ve výkonu trestu, k plnění jeho povinností a k tomu, zda lze očekávat, že odsouzený po propuštění povede řádný život. I zde je vázán přepočítací klauzulí, podle níž je za každý jeden den nevykonaného trestu odnětí svobody uložen jeden den trestu domácího vězení. Za pozornost stojí závěr tohoto paragrafu, který uvádí, že soud v takovém případě není vázán horní výměrou trestu domácího vězení uvedenou v § 60 odst. 1 tr. zák., díky čemuž je tak možné tuto maximální hranici překročit a uložit trest domácího vězení na více jak dva roky.⁷⁰

Tento institut přeměny trestu odnětí svobody přinesla do našeho právního řádu novela č. 390/2012 Sb.⁷¹, a okamžitě vyvolala diskuzi nad jeho vztahem k podmíněnému propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, kdy je odsouzenému zároveň uložena povinnost se po část zkušební doby zdržovat ve svém obydlí určitou část dne. Podoba s trestem domácího vězení je zde nepřehlédnutelná, avšak určité rozdíly tu jsou. Ten hlavní spočívá v tom, že v případě přeměny je po uplynutí stanovené doby domácího vězení trest definitivně vykonán, zatímco v případě podmíněného propuštění může po uplynutí doby strávené v „kvazi“ domácím vězení navazovat ještě zkušební doba. Původním záměrem zavedení institutu přeměny TOS byla pravděpodobně snaha získat další levnější alternativu pro trest odnětí svobody v případě, že není možné odsouzené podmíněně propustit. Otázkou však je, zda nedošlo ke zbytečnému zdvojení právní úpravy a práce soudů tím nebyla naopak zkomplikována. Lze předpokládat, že soudy, státní zástupci a možná i sami odsouzení budou nadále pravděpodobně využívat spíše podmíněného propuštění a až poté náhradní řešení v podobě přeměny.⁷²

Přeměna trestu obecně prospěšných prací

Druhá přeměna se týká trestu obecně prospěšných prací podle § 65 odst. 2 písm. a) tr. zák. Tento paragraf uvádí celkem tři varianty přeměny, vedle trestu domácího vězení je možná přeměna v trest peněžitý nebo trest odnětí svobody. V tomto případě jde o zpřísnění původní sankce, jelikož je omezena osobní svoboda pachatele, zároveň je to ale menší zásah než přeměna v nepodmíněný trest odnětí svobody. Podmínky pro přeměnu jsou obdobné jako v § 61 tr. zák., tedy rovněž musí nastat některý z uvedených důvodů, a to v rozhodné době. Nad rámec je zde jako jeden z důvodů uvedena i skutečnost, že pachatel nevede řádný život. Pokud soud rozhodne o přeměně na trest domácího vězení, musí přitom dodržet podmínky stanovené

⁷⁰ ŠČERBA, F. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 338.

⁷¹ Zákon č. 390/2012 Sb., kterým se mění zákon číslo 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

⁷² MORKOVIN, O. *Přeměna trestu odnětí svobody v trest domácího vězení*. Trestněprávní revue. 2016, č. 6, s. 144-146.

v 60 odst. 1 tr. zák. a nemůže tedy překročit horní hranici výměry TDV. V tomto případě se každá i jen započatá jedna hodina nevykonaného trestu obecně prospěšných prací přepočítává na jeden den domácího vězení.

Další modifikací je možnost ponechat trest obecně prospěšných prací v platnosti nebo jeho výkon prodloužit až o 6 měsíců, i když jsou naplněny podmínky k jeho přeměně. Soud přitom přihlíží k okolnostem případu, osobě odsouzeného a může stanovit opatření uvedená v § 65 odst. 3 písm. a) až c) tr. zák.⁷³ I když se tento přístup osvědčil, v případě přeměny TDV podle § 61 tr. zák. tuto možnost zákonodárce nevyužil, ačkoliv jsou podmínky v obou případech obdobné. Zatím tak není možné tímto způsobem zmírnit případný příliš tvrdý dopad přeměny na odsouzeného a do budoucna lze doufat pouze v novelu ve prospěch takové úpravy.⁷⁴

Přeměna peněžitého trestu

Úpravu přeměny peněžitého trestu obsahuje § 69 odst. 2 písm. a) tr. zák. v ustanovení nazvaném *Náhradní trest odnětí svobody*. V tomto případě má soud možnost přeměnit peněžitý trest jednak na trest domácího vězení nebo trest obecně prospěšných prací [podle písm. b) téhož ustanovení] a pokud ani ten odsouzený řádně nevykonává, přemění jej na trest odnětí svobody, který uložil jako trest náhradní podle odst. 1 § 69 tr. zák. pro případ, že by odsouzený ve stanovené lhůtě peněžitý trest nevykonal. To je změna oproti předchozí úpravě před novelou č. 390/2012 Sb., kdy § 69 tr. zák. do té doby umožňoval pouze uložení náhradního trestu odnětí svobody.

Nové znění se však ukázalo problematické v tom smyslu, že z něj jasně nevyplývá, jakým způsobem by měl soud postupovat v případě nutnosti přeměny peněžitého trestu. Z uvedeného ustanovení totiž není zřejmé, zda soud musí nejdřív přistoupit k uložení alternativ v podobě domácího vězení či obecně prospěšných prací a až poté k trestu odnětí svobody, nebo zda je zcela na jeho vůli, jestli alternativní tresty vynechá rovnou. V tomto případě souhlasím s názorem Morkovina⁷⁵, že logickým postupem vyplývajícím ze znění příslušného ustanovení je v první řadě využití alternativ a až poté přistoupit k náhradnímu trestu odnětí svobody. Dovolím si však nesouhlasit s názorem, že ukládání dalších alternativních trestů snižuje jejich účinnost a místo nich by měl být uložen přímo trest nepodmíněný. Trest domácího vězení považuji za přiměřenou náhradu, kdy podmínky výkonu představují pro odsouzeného dostatečná omezení.

⁷³ PÚRY, F. § 65. In: ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 865.

⁷⁴ ŠČERBA, F. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 351-352.

⁷⁵ MORKOVIN, O. *Přeměna peněžitého trestu po novele č. 390/2012 Sb. (Lze přeměnit peněžitý trest na náhradní trest odnětí svobody bezprostředně, aniž by byla nejdříve využita jedna z alternativ podle § 69 odst. 2 TrZ?)*. Trestněprávní revue. 2014, č. 11-12, s. 267-269.

Přednostní uložení trestu odnětí svobody je dle mého názoru v takovém případě příliš tvrdou sankcí, která by měla nastoupit až v nevyhnutelné situaci jako poslední alternativa.

4 Výkon trestu domácího vězení

V důsledku přijetí nového trestního zákoníku v roce 2009 bylo nutné provést změnu a aktualizaci mnoha souvisejících právních předpisů. Řešením byl zákon č. 41/2009 Sb., o změně některých zákonů v souvislosti s přijetím trestního zákoníku. Jedním z mnoha, jež novelizaci podléhaly, byl také zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád). Mimo jiné bylo potřeba upravit oblast týkající se výkonu tehdy nového trestu domácího vězení. V tr. řádu tak v části třetí, hlavě dvacáté první přibyl oddíl třetí s názvem *Výkon trestu domácího vězení*, který v rámci ustanovení § 334a až §334h poskytl procesní úpravu týkající se nařízení a kontroly výkonu TDV, dále postup v případě nedodržování podmínek výkonu, odkladu a přerušení výkonu, jeho změny, upuštění od výkonu a přeměny v trest odnětí svobody. Poslední, zmocňovací ustanovení § 334h pak odkazuje na možnost konkretizovat podmínky kontroly výkonu trestu domácího vězení pomocí vyhlášek ministerstva spravedlnosti.

V souvislosti se zavedením TDV jako nového alternativního trestu došlo rovněž k úpravě dalších ustanovení. Změnou prošel i § 314e odst. 2 a odst. 4 tr. řádu v souvislosti s možností ukládat TDV rovněž trestním příkazem. Z jiných předpisů se změna dotkla i zákona č. 218/2003 Sb., ZSVM, zejména jeho § 24 odst. 1, který písmenem g) rozšířil výčet trestních opatření, jež lze ukládat mladistvým za jejich provinění, o domácí vězení.⁷⁶

4.1 Rozhodnutí o uložení trestu domácího vězení

Předpokladem pro nařízení výkonu trestu domácího vězení je existence vykonatelného rozhodnutí o uložení TDV. Jak již bylo zmíněno výše, rozhodnutí může mít podobu jak rozsudku, tak trestního příkazu (nikoliv však v případě trestního opatření domácího vězení u mladistvého, jenž nedovršil osmnáctý rok věku). V obou případech musí být splněny obligatorní náležitosti, kterými jsou jednak stanovení výměry trestu (§ 60 odst. 1 tr. zák.) a jednak vymezení časového úseku, během kterého se odsouzený musí zdržovat v určeném obydlí (§ 60 odst. 4 tr. zák.). Rozdíl mezi těmito typy rozhodnutí je v maximální možné výměře trestu. Zatímco u rozsudku platí horní hranice dvou let podle § 60 odst. 1 tr. zák., u trestního příkazu nebo při ukládání trestního opatření domácího vězení mladistvým se horní hranice snižuje na dobu maximálně jednoho roku. V případě uložení TDV trestním příkazem je pak nutným předpokladem zpráva probačního úředníka, který zjišťuje, zda existují vhodné podmínky pro uložení tohoto druhu sankce a zároveň stanovisko obviněného. Dále může rozhodnutí obsahovat

⁷⁶ NAVRÁTILOVÁ, J. *Trest domácího vězení*. Bulletin advokacie. 2009, č. 10, s. 95-96.

náležitosti, jejichž uvedení je však už pouze fakultativní (např. uložení přiměřených povinností a přiměřených omezení, povinnost náhrady škody a další).⁷⁷

Vedle těchto dvou základních typů rozhodnutí existuje třetí možnost v podobě usnesení, kterým se ve vykonávacím řízení rozhoduje o jednom ze způsobů přeměny primární sankce na trest domácího vězení. Jedná se o přeměnu trestu odnětí svobody podle § 57a, přeměnu trestu obecně prospěšných prací podle § 65 odst. 2 písm. a) nebo přeměnu peněžitého trestu podle § 69 odst. 2 písm. a) trestního zákoníku. Tato usnesení podléhají stejným náležitostem jako rozsudek nebo trestní příkaz, obligatorně tak musí rovněž obsahovat výměru TDV a dobu, po kterou se odsouzený musí zdržovat v určeném obydlí.⁷⁸

4.2 Předpoklady a náležitosti nařízení výkonu trestu domácího vězení

Je-li tedy základní předpoklad v podobě vykonatelného rozhodnutí naplněn, postupuje předseda senátu podle § 334a tr. řádu. Odsouzenému a zároveň i příslušnému středisku Probační a mediační služby zasílá nařízení výkonu trestu domácího vězení s určením počátku a místa jeho výkonu. Tento úkon by měl být proveden bezodkladně po právní moci a vykonatelnosti rozhodnutí.

Odstavec druhý příslušného paragrafu stanoví, že předseda senátu „*určuje počátek výkonu trestu tak, aby si odsouzený mohl obstarat své záležitosti*“. Díky tomuto ustanovení má tak předseda senátu relativně „*volnou ruku*“ a může vzít v potaz všechny okolnosti případu a počátek výkonu trestu tomu uzpůsobit. I když zákon neuvádí žádnou lhůtu, nejedná se samozřejmě o úplnou libovůli, jelikož i v tomto případě je soud vázán základními zásadami trestního práva. Musí tak najít rovnováhu mezi zásadou rychlosti a bezodkladnosti výkonu trestu na straně jedné a zásadou humanismu sankcí a individualizace a konkretizace trestání na straně druhé. Na okolnostech konkrétního případu bude záviset i význam slov *obstarání vlastních záležitostí*, zřejmě je pouze to, že musí souviset s uloženým trestem domácího vězení, jinak může být jejich vymezení velmi široké.⁷⁹

Odstavec třetí § 334a tr. řádu upravuje stanovení místa výkonu trestu, kdy poskytuje dvě varianty jeho určení. V prvním případě jde o místo trvalého pobytu⁸⁰ odsouzeného, druhou možností je místo, kde se odsouzený zdržuje. Ve většině případů tato místa splývají, což soud

⁷⁷ ŠČERBA, F. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 352.

⁷⁸ ŘÍHA, J. § 334a [Nařízení výkonu trestu domácího vězení]. In: ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád III*. § 315 až 471. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3831.

⁷⁹ Tamtéž, s. 3838-3839.

⁸⁰ Co se rozumí místem trvalého pobytu viz § 10 odst. 1 zák. č. 133/2000 Sb., o evidenci obyvatel.

zjišťuje předem na základě zprávy probačního úředníka nebo vlastním šetřením před rozhodnutím ve věci samé. Ačkoliv se tedy místo výkonu TDV určuje až ve vykonávacím řízení, je nutné, aby bylo zjištěno předem, zda neexistují překážky například v podobě nevhodného prostředí pro výkon takového trestu. Přitom soud přihlíží k osobním a rodinným poměrům odsouzeného, případně místu výkonu zaměstnání a k možnostem dopravy do zaměstnání, tudíž již od počátku musí mít určité povědomí o existenci vhodného obydlí pro uložení právě trestu domácího vězení.⁸¹

4.3 Odklad a přerušení výkonu trestu domácího vězení

Trestní řád ve svých ustanoveních počítá i se situací, že uložený trest domácího vězení není možné ihned provést a jeho výkon tak v odůvodněných případech může být odložen nebo přerušen. V případě odkladu se jedná o překážky, které brání výkonu trestu ještě před jeho započítáním, u přerušení výkonu trestu nastanou takové překážky až v jeho průběhu. Obě situace upravuje ustanovení § 334d tr. řádu, jehož první odstavec uvádí, že předseda senátu je k takovému kroku oprávněn, jsou-li pro to důležité důvody. Co je takovým důležitým důvodem trestní řád neuvádí a jejich škála tak může být hodně rozmanitá. Z pohledu právní teorie se obecně jedná o takové důvody, v jejichž důsledku by výkon trestu působil nepřiměřeně tvrdě a nespravedlivě. V případě odkladu výkonu TDV se částečně může jednat o důvody obdobné pro odklad výkonu trestu odnětí svobody, například zdravotní stav odsouzeného, člena rodiny, péče o nezletilé dítě nebo jiného rodinného příslušníka.⁸²

Odklad nebo přerušení se pak provádí na potřebnou dobu. Ani zde není zákon nijak konkrétní a v této otázce se teorie trochu rozchází. Zatímco Říha⁸³ uvádí, že usnesení o odkladu či přeměně by mělo vymezení této doby obsahovat, Ščerba⁸⁴ se domnívá, že její uvedení není potřeba, jelikož v případě, že dané důvody pominou, předseda senátu odklad nebo přerušení odvolá podle § 334d odst. 2 tr. řádu. V tomto případě se přiklání spíše k druhému názoru, a to z toho důvodu, že nelze vždy dopředu odhadnout, kdy dané důvody pominou a logičtějším postupem tak z mého pohledu je odklad či přerušení odvolat až v okamžiku, kdy skutečně není důvod pro jejich další trvání. V opačném případě by totiž mohlo dojít k situaci, kdy stanovená

⁸¹ ŘÍHA, J. § 334a [Nařízení výkonu trestu domácího vězení]. In: ŠÁMAL, P. a kol. Trestní řád III. § 315 až 471. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3840-3841.

⁸² ŘÍHA, J. § 334d [Odklad a přerušení výkonu trestu domácího vězení]. In: ŠÁMAL, P. a kol. Trestní řád III. § 315 až 471. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3853.

⁸³ Tamtéž.

⁸⁴ ŠČERBA, F. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 359.

doba uplyne, ač důvody stále přetrvávají a pro předsedu senátu to bude znamenat pouze zbytečné opakování již jednou provedeného úkonu.

Ze samotné povahy věci vyplývá, že doba, po kterou je výkon trestu odložen či přerušen se nebude započítávat do doby výkonu trestu, jelikož odsouzený v tu dobu skutečně trest nevykonává, zakotvené je to pak v odstavci třetím § 334d tr. řádu. Jak proti rozhodnutí o odkladu nebo přerušení výkonu trestu, tak proti rozhodnutí o jejich odvolání může odsouzený nebo státní zástupce podat stížnost s odkladným účinkem.

4.4 Změna trestu domácího vězení

Trest domácího vězení se vždy ukládá na základě určitých informací, které soud zjišťuje pomocí zprávy probačního úředníka nebo na základě vlastního šetření. Avšak okolnosti, za kterých byl trest uložen nebo za nichž byl nařízen výkon tohoto trestu se mohou změnit a v tom případě je třeba tomu uzpůsobit i samotný trest. Na tuto situaci pamatuje zákon v § 334e tr. řádu. Jeho znění říká, že o změně rozhoduje předseda senátu, a to na návrh odsouzeného, státního zástupce nebo tak může učinit i bez návrhu. Změnit je přitom možné pouze místo výkonu trestu, dále dobu, po kterou se má odsouzený zdržovat ve stanoveném obydlí anebo jemu uložené přiměřené povinnosti a přiměřená omezení. I zde se opět vyskytuje podmínka existence takzvaných důležitých důvodů, jež se budou odvíjet od aktuální situace a okolností. Právní literatura mezi ně namátkou řadí například podstatnou změnu rodinných poměrů, změnu pracoviště odsouzeného, technické zhoršení místa výkonu trestu a další. Jediný výslovně stanovený důvod v § 334e tr. řádu je vykazání odsouzeného ze společného obydlí, o kterém předseda senátu rozhoduje bez zbytečného odkladu.⁸⁵

Také je stanoveno, že tyto změny nemohou zhoršit postavení odsouzeného, konkrétně *„nesmí být v neprospěch odsouzeného změněn počet hodin v týdnu, po které se má odsouzený zdržovat v obydlí, a rozsah přiměřených omezení a přiměřených povinností“*⁸⁶. Toto ustanovení je zdůrazněním obecně platné zásady trestního práva *reformatio in peius*, jež brání dodatečnému zhoršení postavení odsouzeného. Změny tak v případě rozsahu trestu mohou spočívat pouze v jiném časovém rozvržení při zachování stejného počtu hodin v domácím vězení, v případě místa výkonu trestu ve změně z důvodu nemožnosti jeho výkonu na místě

⁸⁵ ŠČERBA, F. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 359-360.

⁸⁶ § 334e tr. řádu, část věty první za středníkem.

původně určeném nebo z toho důvodu, že výkon trestu na takovém místě nelze po odsouzeném spravedlivě požadovat.⁸⁷

4.5 Upuštění od výkonu trestu domácího vězení

V praxi může nastat též situace, že uložený trest domácího vězení není možné vykonat nebo v jeho výkonu není možné pokračovat. Na rozdíl od odkladu nebo přerušení výkonu TDV je překážka bránící jeho výkonu trvalého charakteru a pouhý odklad či přerušení by proto nebylo dostačující. Trestní řád tak ve svém ustanovení § 334f umožňuje od výkonu trestu zcela upustit. Současné znění prošlo v uplynulých letech velkou proměnou v důsledku zákona č. 105/2013 Sb., o změně některých zákonů v souvislosti s přijetím zákona o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních. Do jeho účinnosti měl pravomoc rozhodovat o upuštění od výkonu trestu domácího vězení vedle soudu též ministr spravedlnosti, a to v případech vydání odsouzeného do ciziny nebo předání jinému členskému státu Evropské unie na základě evropského zatýkacího rozkazu⁸⁸. Nové znění svěřuje tuto pravomoc výhradně soudu a uvádí případy, ve kterých je možné od výkonu trestu ustoupit.

Rozhodnout takovým způsobem může soud v případě, že „*odsouzený byl nebo má být vydán do cizího státu nebo předán cizímu státu podle části páté hlavy druhé zákona o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních, nebo pokud byl nebo má být vyhoštěn*“⁸⁹. Pokud situace předpokládaná v odstavci prvním § 334f tr. řádu nakonec nenastane, anebo nastane, ale odsouzený se vrátí zpět do České republiky, rozhodne soud, že se trest nebo jeho zbytek vykoná. Z dikce zákona vyplývá, že rozhodnout o upuštění od výkonu trestu domácího vězení soud pouze může, takže i pokud dojde ke splnění podmínek, soud této pravomoci využít nemusí. Naopak v případě, že stanovené důvody odpadnou a jsou splněny podmínky pro obnovení trestu, jedná se o postup obligatorní a soud musí postupovat dle zákona a rozhodnout o vykonání trestu nebo jeho zbytku. Další důvody, jež zákon uvádí, jsou nevléčitelné onemocnění odsouzeného životu nebezpečnou nemocí nebo nevléčitelnou nemocí duševní, případně jiné obdobně závažné důvody, které však soud musí dostatečně odůvodnit. Stížnost s odkladným účinkem pak zákon připouští pouze proti rozhodnutí soudu podle odstavce třetího tohoto paragrafu.⁹⁰

⁸⁷ ŘÍHA, J. § 334e [Změna trestu domácího vězení]. In: ŠÁMAL, P. a kol. Trestní řád III. § 315 až 471. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3857.

⁸⁸ § 334f odst. 1 zák. č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním ve znění účinném do 31. 12. 2013.

⁸⁹ § 334f odst. 1 tr. řádu.

⁹⁰ § 334f odst. 2 až 4 tr. řádu.

5 Kontrola výkonu trestu domácího vězení

Trest domácího vězení je součástí našeho právního řádu již více než devět let, a přesto se neustále objevují komplikace, které brání jeho plnému využití. Nejkontroverznější je pravděpodobně právě oblast kontroly výkonu TDV, u níž se ani po takové době nepodařilo zcela sladit teorii s praxí a je tak jedním z hlavních důvodů jeho chabého využívání soudy. Je pravdou, že pro náš právní řád šlo o nový institut (i když v obdobné formě jej znal již zákon č. 117/1852 ř. z., o zločinech, přečinech a přestupcích), avšak zkušenosti ze zahraničí byly natolik bohaté, že se čeští zákonodárci mohli dostatečně inspirovat a pro naši právní úpravu zvolit osvědčený a fungující koncept. Faktem je, že ačkoliv právní úprava hned od počátku po vzoru zahraničních úprav počítala s elektronickou kontrolou odsouzených, ukázalo se, že naše praxe na to nebyla připravená a realizace byla mnohem komplikovanější. Namísto předpokládaného tříletého období, během kterého měl být elektronický monitoring uveden v život, se nepodařilo najít schůdné řešení několik následujících let⁹¹.

Původní myšlenku, že by agenda kontroly výkonu trestu domácího vězení měla spadat do kompetence Policie ČR, zákonodárce opustil především z toho důvodu, že tato kompetence není součástí pracovní náplně Policie. Namísto toho svěřil kontrolu Probační a mediační službě s pomocí provozovatele elektronického kontrolního systému v kombinaci s namátkovými kontrolami probačních úředníků (ani tato úprava však nebyla konečná a prošla následně několika změnami⁹²). V době, kdy nový trestní zákoník vešel v účinnost, však nebylo připraveno téměř žádné zázemí pro výkon kontroly pomocí elektronického monitoringu a navzdory teoretickým předpokladům se nezdálo jeho uskutečnění pravděpodobné ani v blízké době⁹³. Trvalo tak několik let a několik neúspěšných pokusů, než se podařilo v této oblasti posunout správným směrem a díky pozitivnímu pokroku v roce 2017 a 2018 se tento trest snad konečně dočká svého plného využití.

5.1 Právní úprava kontroly výkonu trestu domácího vězení

Klíčová z hlediska kontroly výkonu trestu domácího vězení jsou ustanovení § 334b a § 334h tr. řádu. První ze jmenovaných obsahuje základní rámeček právní úpravy, kdy kontrolu nad výkonem TDV svěřuje „*Ministerstvu spravedlnosti nebo jím k výkonu elektronické kontroly zřízené organizační složky státu ve spolupráci s Probační a mediační službou prostřednictvím*

⁹¹ ŠČERBA, F. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 356.

⁹² Viz kapitola 6.1 této práce.

⁹³ ŘÍHA, J. § 334b [Kontrola výkonu trestu domácího vězení]. In: ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád III. § 315 až 471. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3842-3844.

elektronického kontrolního systému umožňujícího detekci pohybu odsouzeného nebo Probační a mediační službě namátkovou kontrolou prováděnou probačním úředníkem“. Toto ustanovení prošlo velkou změnou v důsledku novely č. 150/2016 Sb.,⁹⁴ s účinností od 1. 7. 2016. Nové znění ustoupilo od původního označení *provozovatel elektronického kontrolního systému*, jelikož nadále jeho provoz spadá výhradně pod Ministerstvo spravedlnosti, které se tím stává plně odpovědným subjektem za jeho řádný provoz. Tímto úkolem zároveň může pověřit organizační složku státu, kterou za tím účelem zřídí.⁹⁵

Ani nová úprava se neobešla bez zapojení PMS, a to v podobě spolupráce s Ministerstvem spravedlnosti či příslušné organizační složky, nebo v podobě namátkových kontrol prováděných probačním úředníkem, jako tomu bylo doposud. V důsledku této novely přibyla odsouzenému vedle povinnosti umožnit příslušnému orgánu vstup do místa výkonu trestu také povinnost strpět pořízení svých biometrických údajů. Za takové biometrické údaje zákon označuje otisky prstů, rysy obličeje a záznam hlasu⁹⁶. Odst. 2 § 334b tr. řádu pak upravuje dobu, po kterou je možné uchovávat údaje o pohybu odsouzeného získané během elektronické kontroly. Zákon uvádí, že pokud se nejedná o údaje důležité pro trestní řízení⁹⁷, je možné je uchovávat pouze po dobu dvanácti měsíců. V opačném případě, tedy pokud se bude jednat o údaje související s porušením povinností odsouzeného, se takové údaje uchovávají po stejnou dobu jako trestní spis.⁹⁸

Vyhláška č. 456/2009 Sb., o kontrole výkonu trestu domácího vězení

Druhé z výše zmiňovaných ustanovení, § 334h tr. řádu, zmocňuje Ministerstvo spravedlnosti k vydání prováděcího právního předpisu, konkrétně vyhlášky ke stanovení podrobností kontroly výkonu trestu domácího vězení. Ministerstvo spravedlnosti tak učinilo v roce 2009 vydáním vyhlášky č. 456/2009 Sb., o kontrole výkonu trestu domácího vězení s účinností od 1. 1. 2010, jež ve svých devíti paragrafech upravuje podrobnosti kontroly. Konkrétně upřesňuje, v čem samotná kontrola spočívá, jak probační úředník a odsouzený prokazují svou totožnost, dále

⁹⁴ Zákon č. 150/2016 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

⁹⁵ Důvodová zpráva k zákonu č. 150/2016 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

⁹⁶ § 334b odst. 1 tr. řádu, věta poslední.

⁹⁷ Takovým údajem je dle důvodové zprávy například údaj podstatný pro rozhodování soudu, zda se podmíněně propuštěný, jemuž byly uloženy přiměřené povinnosti a omezení, osvědčil.

⁹⁸ Důvodová zpráva k zákonu č. 150/2016 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

informuje o povinnosti probačního úředníka odsouzeného poučit, rovněž o součinnosti odsouzeného při výkonu kontroly a jeho dalších povinnostech a právech jakožto odsouzeného⁹⁹. Navazujícím dokumentem pro právní úpravu PMS je pak zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě, jež upravuje její zřízení, organizaci a činnost.

Vyhláška č. 457/2009 Sb., kterou se mění vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy

S trestem domácího vězení jsou spojené ještě další dokumenty, mezi nimi i vyhláška č. 457/2009 Sb., jež zavedla novou část sedmou jednacího řádu pro okresní a krajské soudy s názvem *Trest domácího vězení*. Ta upravuje jednak součinnost soudu s Probační a mediační službou, kdy soud může požádat příslušné středisko o obstarání písemného slibu podle § 60 odst. 1 písm. b) tr. zák., dále povinnost obviněného poučit, je-li zřejmé, že mu není dostatečně známa podstata trestu. Rovněž upravuje úkony spojené s nařízením výkonu trestu, jako zasílání všech souvisejících rozhodnutí středisku PMS a jako poslední též oznamovací povinnost soudu v případě, že obviněný má vykonávat trest domácího vězení, a přitom je již ve vazbě nebo výkonu trestu odnětí svobody.

Vyhláška č. 458/2009 Sb., kterou se stanoví denní sazba připadající na náklady spojené s výkonem trestu domácího vězení a využitím elektronického kontrolního systému a způsob jejich úhrady

Tato vyhláška je výsledkem ustanovení § 152 odst. 1 písm. d) tr. řádu, které stanovuje povinnost odsouzeného, jenž byl pravomocně uznán vinným, nahradit státu náklady spojené s výkonem TDV. Odstavec druhý pak zmocňuje Ministerstvo spravedlnosti k vydání obecně závazného předpisu, který určí denní sazbu těchto nákladů. Vyhláška ve znění novely č. 151/2016 Sb., pak stanovila denní sazbu na částku 50 Kč na jeden kalendářní den, přičemž tato částka představuje sazbu nejen za náklady výkonu trestu domácího vězení, nýbrž i za náklady na využití elektronického kontrolního systému. O povinnosti odsouzeného uhradit příslušné náklady rozhodne soud a po právní moci takového rozhodnutí vyzve odsouzeného, aby příslušnou částku uhradil na účet soudu ve stanovené lhůtě s tím, že odsouzený má možnost požádat soud o splátkový kalendář či prominutí nebo snížení daných nákladů¹⁰⁰.

⁹⁹ Podrobněji viz kapitola 5.2.2. této práce.

¹⁰⁰ FOLTÝNOVÁ, L., FOLTÝN L. *Trest domácího vězení z pohledu Probační a mediační služby*. Státní zastupitelství. 2011, č. 6, s. 21-22.

5.2 Probace a mediace

5.2.1 Obecně o Probaci a mediaci v České republice

Jak již bylo zmíněno výše, nejen trest domácího vězení, nýbrž další alternativní tresty a instituty trestního práva by se bez služeb Probace a mediace jen těžko obešly. Počátky Probace a mediace sahají až do roku 1944 v souvislosti s iniciativou Sdružení pro rozvoj sociální práce v trestní justici, následně se především v 60. letech 20. století experimentovalo s různými formami této instituce a hledalo se nejschůdnější řešení. V konečné podobě, jak ji známe dnes, existuje od roku 2001, kdy vstoupil v účinnost zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě (dále jen zák. o PMS), a to především v důsledku zavedení alternativního trestu obecně prospěšných prací. Její uzákonění tak bylo reakcí na zavádění nových alternativních trestů, které však byly natolik specifické a odlišné od klasických trestních sankcí, že bylo nutné jim uzpůsobit i další podmínky pro jejich výkon a kontrolu a poskytnout soudům externí podporu při jejich ukládání.¹⁰¹

Probace a mediace jako taková vychází z konceptu restorativní justice¹⁰² a je jedním z jejích hlavních pilířů. Společnými cíli probace a mediace jsou především snaha ochránit společnost, integrovat pachatele, volit vyvážený přístup k pachateli a oběti a navázání spolupráce s dalšími organizacemi. Dle důvodové zprávy¹⁰³ si pak probační činnost klade za cíl především působit preventivně na obviněného a poskytnout mu psychosociální pomoc, jednak za účelem motivace a jednak nápomoci při formování nového způsobu života. Ustanovení § 2 zák. o PMS ve svém odstavci prvním upravuje definici činnosti probace, jakožto „*organizování a vykonávání dohledu nad obviněným, obžalovaným nebo odsouzeným (dále jen „obviněný“), kontrola výkonu trestů nespojených s odnětím svobody, včetně uložených povinností a omezení, sledování chování odsouzeného ve zkušební době podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, dále individuální pomoc obviněnému a působení na něj, aby vedl řádný život, vyhověl soudem nebo státním zástupcem uloženým podmínkám, a tím došlo k obnově narušených právních i společenských vztahů*“.

¹⁰¹ ŽATECKÁ, E. *Postavení a úkoly Probační a mediační služby*. 1. vydání. Ostrava: KEY Publishing, 2007, s. 23-25.

¹⁰² K pojmu restorativní justice viz kapitola 2.3 této práce.

¹⁰³ Důvodová zpráva k návrhu zákona o Probační a mediační službě a o změně zákona č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky, ve znění pozdějších předpisů, zákona č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů, a zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (zákon o Probační a mediační službě).

Klíčovým úkolem mediace je naproti tomu pomoci především osobám, které byly trestným činem nějakým způsobem postíženy. Zákon o PMS ji ve svém § 2 odst. 2 definuje jako „mimosoudní zprostředkování za účelem řešení sporu mezi obviněným a poškozeným a činnost směřující k urovnání konfliktního stavu vykonávaná v souvislosti s trestním řízením. Mediace lze provádět jen s výslovným souhlasem obviněného a poškozeného“. Mediace tedy zastává úlohu prostředníka se snahou najít kompromis mezi zúčastněnými stranami. Pro účely trestu domácího vězení není tak výrazná jako probační činnost, přesto se i zde pro ni najde uplatnění například v záležitostech náhrady škody, pokud strany mají vůli se dohodnout a najít společnou řeč.

5.2.2 Role Probační a mediační služby ve vztahu k trestu domácího vězení

Z výše uvedeného je zřejmé, že role Probační a mediační služby je ve vztahu k trestu domácího vězení stále zásadní. Navenek je její aktivita viditelnější až v souvislosti s kontrolou odsouzeného při výkonu trestu, její činnost však začíná již před samotným rozhodováním o jeho uložení. Má-li totiž uložení TDV splnit svůj účel, musí mít soud ke svému rozhodování dostatek relevantních informací. Za tím účelem si může vyžádat zprávu probačního úředníka, jež mu poskytne základ pro jeho rozhodnutí. V případě, že se trest domácího vězení ukládá trestním příkazem podle § 314e odst. 2 písm. b) tr. řádu, stanoví odstavec čtvrtý tohoto ustanovení povinnost soudu si takovou zprávu vyžádat. Je zajímavé, že pokud soud ukládá tento trest rozsudkem, tuto povinnost nemá, avšak i přesto by si měl dané informace obstarat.¹⁰⁴

Domnívám se, že i v tomto případě by bylo vhodné, aby zákon soudu stanovil povinnost vyžádat si předem zprávu probačního úředníka i pro případ uložení TDV rozsudkem a zavedl tak jednotný postup. V obou případech je totiž účelem co nejspolehlivější zjištění podmínek pro uložení trestu. Pokud takové šetření provádí sám soud, případně za tím účelem pověří policejní orgán, může se stát, že jeho výsledky nemusí být stejně kvalitní jako v případě šetření provedeném probačním úředníkem, který bude v tomto ohledu pravděpodobně kvalifikovanější a zkušenější. Do budoucna by se tak dalo vyhnout případným nedostatkům při provádění šetření, pokud by bylo svěřeno do rukou jednoho kompetentního orgánu s jednotným postupem.

- **Metodický standard k trestu domácího vězení**

Vedle zákonné úpravy se na činnost probačního úředníka vztahují rovněž vnitřní pokyny v rámci Probační a mediační služby. Jedním z nich je *Metodický standard k trestu domácího vězení*, jež nahradil předchozí metodický postup z roku 2010. Tato nová úprava byla přijata

¹⁰⁴ ŘÍHA, J. § 334a [Nařízení výkonu trestu domácího vězení]. In: ŠÁMAL, P. a kol. Trestní řád III. § 315 až 471. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3832.

s účinností od 1. ledna 2017 v rámci Metodického pokynu č. 1/2016, jež komplexně upravuje jednak postup probačních úředníků obecně a rovněž v rámci jednotlivých alternativních trestů.

Činnost probačního úředníka se tak člení do tří základních fází.

1. fáze před uložením trestu domácího vězení, tzv. předběžné šetření

Abysoud vůbec mohl uložení trestu domácího vězení zvažovat, musí nejdříve zjistit, zda je jeho uložení vhodné a účelné. Soud, případně již státní zástupce v přípravném řízení, tak může tímto úkolem pověřit probačního úředníka. Ten provede všechny nezbytné kroky, aby zajistil potřebné informace, na jejichž základě bude soud moci rozhodnout a za tím účelem pozve odsouzeného na úvodní osobní konzultaci. Cílem jeho zkoumání jsou osobní a sociální poměry obviněného, tedy především zkoumání vhodnosti prostředí, ve kterém žije, rodinných, pracovních a dalších sociálních vazeb a celkově životní styl obviněného, včetně zjištění vhodnosti užití elektronických náramků. Základem je také zjištění postoje obviněného ke spáchanému trestnému činu a ke způsobu jeho řešení, včetně zhodnocení rizik, zda pachatel během výkonu trestu selže. Bylo by značně neúčelné TDV uložit s vědomím, že obviněný se k takovému řešení staví již od počátku negativně a lze tak předpokládat porušení jeho povinností. Zákon přitom nezapomíná ani na oběť, případně poškozeného, jejichž stanovisko je rovněž součástí šetření probačního úředníka.¹⁰⁵

Při této činnosti postupuje probační úředník podle výše uvedeného pokynu a výsledkem jeho práce je zpracování odůvodněného stanoviska PMS k možnosti uložení trestu domácího vězení, se kterým seznámí rovněž obviněného. Jeho součástí jsou všechny výše zjištěné informace včetně zhodnocení průběhu kontroly a spolupráce obviněného a dalších osob a konečného verdiktu Probační a mediační služby, zda je uložení TDV vhodné či nikoliv. Současně zajistí písemný slib od obviněného ve smyslu § 60 odst. 1 písm. b) tr. zák. a také může být pověřen, aby obviněného seznámil s podstatou trestu domácího vězení a s tím, jaké povinnosti a omezení pro něj vyplývají.¹⁰⁶

2. fáze v době po uložení trestu domácího vězení a před nařízením jeho výkonu

V této fázi soud naváže na předchozí činnost probačního úředníka a na informace jím zjištěné, na jejichž základě pak může nařídit výkon trestu. Pokud však soud rozhodoval bez součinnosti probačního úředníka, kontaktuje místně příslušné středisko Probační a mediační

¹⁰⁵ ŘÍHA, J. § 334a [Nařízení výkonu trestu domácího vězení]. In: ŠÁMAL, P. a kol. Trestní řád III. § 315 až 471. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3833-3834.

¹⁰⁶ ŘÍHA, J. § 334a [Nařízení výkonu trestu domácího vězení]. In: ŠÁMAL, P. a kol. Trestní řád III. § 315 až 471. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3833-3835.

služby a probační úředník pak postupuje jako v první fázi s tím rozdílem, že se nyní již výlučně soustředí na informace potřebné k výkonu a kontrole trestu domácího vězení a projednává s obviněným podmínky výkonu trestu domácího vězení. Zaměřuje se tak více na specifika daného případu a vedle obviněného poučí rovněž spolubydlící osoby, jichž se výkon trestu rovněž dotýká.¹⁰⁷

3. fáze v průběhu vykonávacího řízení

Dospěje-li řízení až do fáze, kdy je nařízen samotný výkon trestu domácího vězení, je spolupráce s probačním úředníkem nevyhnutelná. Až donedávna byl tento způsob kontroly jediným možným, což se změnilo v roce 2018 uvedením v provoz elektronického kontrolního systému, avšak přesto zůstává role probačního úředníka klíčovou. Pokud se na řízení podílel již od počátku, naváže v této fázi na svou předchozí činnost, v opačném případě musí postupovat tak, aby si obstaral všechny potřebné informace. Absolvuje tedy úvodní konzultaci s obviněným za účelem získání potřebných údajů a rovněž spolupracuje s Policií ČR, která při provádění kontroly může probačnímu úředníkovi asistovat.¹⁰⁸

Způsob, jakým se Probační a mediační služba při kontrole výkonu trestu angažuje, je dvojitý. Jednak tak činí ve spolupráci s Ministerstvem spravedlnosti (příp. jím zřízenou organizační složkou státu) prostřednictvím elektronického kontrolního systému, a jednak samostatně namátkovou kontrolou, kterou provádí probační úředník. Je tedy zřejmé, že i v případě úspěšného zavedení elektronického kontrolního systému se kontrola neobejde bez lidského faktoru právě v osobě probačního úředníka. Má-li totiž být dosaženo zamýšleného resocializačního účelu trestu, nepostačí pouhé elektronické monitorování odsouzeného, nýbrž je stále zapotřebí vhodné působení, nápomoc a interakce s odsouzeným.¹⁰⁹

• Práva a povinnosti probačního úředníka dle vyhlášky č. 456/2009 Sb., o kontrole výkonu trestu domácího vězení

Tuto vyhlášku jsem již zevrubně popsala výše, zde si dovoluji uvést konkrétnější popis práv a povinností, které z ní plynou nejen pro probační úředníky, nýbrž i pro odsouzeného. Úvodní ustanovení této vyhlášky popisuje, v čem kontrola výkonu TDV spočívá. Vedle provádění namátkových kontrol probačním úředníkem a užitím elektronického kontrolního systému je to vedení dokumentace, hodnocení toho, jak odsouzený plní uložené přiměřené povinnosti a

¹⁰⁷ ŘÍHA, J. § 334a [Nařízení výkonu trestu domácího vězení]. In: ŠÁMAL, P. a kol. Trestní řád III. § 315 až 471. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3834-3835.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 3836.

¹⁰⁹ ŘÍHA, J. § 334b [Kontrola výkonu trestu domácího vězení]. In: ŠÁMAL, P. a kol. Trestní řád III. § 315 až 471. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3843.

omezení a zda nahrazuje způsobenou škodu, dále je to prověřování důvodů porušení podmínek trestu a nutnost informovat soud.¹¹⁰

Důležité je rovněž ustanovení § 3 této vyhlášky o povinnosti probačního úředníka odsouzeného (či osoby spolubydlící) poučit o omezeních a povinnostech s výkonem TDV spojených, kterým se snaží předejít pozdějším komplikacím při samotném výkonu. Odsouzenému je rovněž stanovena povinnost poskytovat součinnost v podobě umožnění kontroly, zda trest řádně vykonává a nebránit vstupu do obydlí, včetně oznamovací povinnosti v případě, že podmínky trestu z nějakého důvodu nemůže dodržet. Na druhou stranu má odsouzený též právo se na probačního úředníka obracet s žádostmi o pomoc související s výkonem trestu.

V případě, že odsouzený poruší podmínky výkonu trestu, probační úředník tuto situaci prověří a neprodleně informuje soud. Pokud je kontrola vykonávána prostřednictvím EKS, spočívá činnost ve spolupráci při instalaci technického zařízení v obydlí a na těle odsouzeného, v poučení o fungování zařízení a v následném sledování odsouzeného a evidenci jeho pohybu. I v tomto případě má odsouzený stanovenou povinnost poskytnout potřebnou součinnost a strpět na svém těle dané zařízení. V závěru je třeba uvést, že ani jeden ze způsobů výkonu kontroly nevylučuje ten druhý a je tak možné kombinovat kontrolu pomocí elektronického kontrolního systému s namátkovými kontrolami probačního úředníka.¹¹¹

Od zavedení TDV byla namátková kontrola probačním úředníkem jediným způsobem kontroly jeho výkonu a mnoho odborníků jej vnímalo se skepsí a považovalo za nedostatečný. Dle Ščerby¹¹² spočíval hlavní problém v nedostatečných personálních kapacitách Probační a mediační služby, přičemž i kdyby došlo k jejich nárůstu, stále by nebylo možné kontrolovat odsouzeného v takovém rozsahu, jako to umožňuje elektronický monitoring. Minimální frekvence těchto návštěv je stanovena ve výše uvedeném metodickém standardu, avšak veřejnosti je tato informace nedostupná, s jasným záměrem nedat odsouzenému žádnou náповědu ohledně očekávaných kontrol. Podle dostupných informací byly v praxi kontroly prováděny dokonce častěji, mnohdy i víckrát v jednom týdnu, kdy podstatné bylo především vyhnout se jakékoliv pravidelnosti, která by mohla odsouzenému naznačit, kdy má další kontrolu očekávat.

¹¹⁰ §1 písm. a) až g) vyhlášky č. 456/2009 Sb., o kontrole výkonu trestu domácího vězení.

¹¹¹ Blíže viz úplné znění vyhlášky č. 456/2009 Sb., o kontrole výkonu trestu domácího vězení.

¹¹² ŠČERBA, F. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 355.

Vedle osobních návštěv může probační úředník využít též možnosti tzv. vzdálené kontroly pomocí různých komunikačních prostředků¹¹³. V jaké míře se pak Probační a mediační služba obecně účastní na vykonávacím řízení lze vyčíst z jejích statistik, jež uvádějí, že od zavedení TDV v roce 2010 se Probační a mediační služba podílela svými úkony ve vykonávacím řízení v průměru na zhruba 200 případech ročně, kdy větší výkyv byl zaznamenán pouze v roce 2012, ve kterém se výjimečně jednalo o 487 případů. K takovému nárůstu uložených případů došlo pravděpodobně v rámci iniciativy Ministerstva spravedlnosti, kdy se očekávalo zavedení elektronického monitoringu. Jakmile bylo jasné, že elektronické náramky nebudou v nejbližší době zavedeny, vrátily se soudy k předchozí praxi ukládání v průměru 200 případů ročně.¹¹⁴

5.3 Elektronický kontrolní systém

5.3.1 Počátky elektronického kontrolního systému u nás a následující vývoj

Už prvotní vize trestu domácího vězení počítala po vzoru zahraničních úprav se zavedením elektronického kontrolního systému (dále též EKS) a tento institut tak byl zakotven v § 334b tr. řádu. Na základě původního znění tohoto paragrafu, který počítal „s *provozovatelem elektronického kontrolního systému, jež umožňuje detekci pohybu odsouzeného*“¹¹⁵, dal zákonodárce přednost takzvanému aktivnímu způsobu kontroly odsouzeného před způsobem pasivním. Rozdíl mezi nimi spočívá v tom, že v případě aktivního systému je možné sledovat odsouzeného nepřetržitě, zatímco u pasivního se odsouzený musí sám na výzvu ohlásit. Technické provedení pak sestávalo jednak z náramku na kotníku odsouzeného, kdy náramek byl napojen na řídicí jednotku v jeho obydlí, která pak vysílala signál organizaci provádějící monitoring nebo v podobě méně oblíbené vysílačky umístěné na těle odsouzeného, jež využívala satelitního sledování. Oba systémy, jak aktivní, tak pasivní, byly součástí tzv. první generace sledování, jejíž původ najdeme v USA, kde bylo elektronické sledování zavedeno již v roce 1986. Generace druhá počítala s vyspělejším systémem a využívala již ke sledování technologie GPS (Global Positioning System), jež umožňovala přesnou lokalizaci odsouzeného.¹¹⁶ Avšak nešťastné bylo, že naše právní úprava zdaleka předběhla praxi a až po přijetí nového trestního zákoníku se teprve započalo řešit provedení po praktické stránce. Bylo jasné, že zavést takový systém nebude vůbec jednoduché a původní záměr Ministerstva spravedlnosti realizovat EKS do

¹¹³ ŘÍHA, J. § 334b [Kontrola výkonu trestu domácího vězení]. In: ŠÁMAL, P. a kol. Trestní řád III. § 315 až 471. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3847.

¹¹⁴ Statistiky PMS ČR za roky 2010 až 2017. In Pmscr.cz [online]. [cit. 2019-02-01]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/statistiky-2/>.

¹¹⁵ Ustanovení § 334b tr. řádu, ve znění do 30. 6. 2016.

¹¹⁶ HOŘÁK, J. *Domácí vězení a elektronická kontrola odsouzených*. Trestní právo. 2005, č. 10(12), s. 8.

roku 2013 ztroskotal na několika pokusech a úspěchu se podařilo docílit až po osmi letech od zavedení samotného trestu.¹¹⁷

Původní znění § 334b trestního zákoníku odkazovalo na tzv. provozovatele elektronického kontrolního systému. Účelem bylo, aby provozování EKS nemuselo být zajišťováno výhradně státními orgány, nýbrž mohlo být postoupeno soukromému sektoru. První pokus o realizaci EKS provedlo Ministerstvo spravedlnosti v roce 2012, kdy 1. 7. 2012 byl Probační a mediační službou ČR spuštěn experiment testující kontrolu odsouzených pomocí monitorovacích zařízení, která dodávala společnost 3M na základě veřejné zakázky vypsané Probační a mediační službou. Experiment trval pět měsíců a po tuto dobu testovalo zařízení 43 odsouzených k trestu domácího vězení a 4 probační úředníci. Závěry pokusu byly vesměs pozitivní. Výsledky prokázaly dobrou technologickou připravenost, a především značnou ekonomickou prospěšnost, kdy oproti nákladům na jednoho vězně ve výkonu trestu odnětí svobody ve výši 1000 Kč byly takové náklady u elektronického monitoringu pouhých 165 Kč.¹¹⁸

Na základě tohoto úspěchu byla v únoru roku 2013 vypsána nová veřejná zakázka, která už počítala s plošným využíváním EKS v praxi a čemuž tak odpovídala i její hodnota ve výši 229,5 milionů Kč. Nadějně nakročený projekt však musel být ukončen v důsledku amnestie prezidenta republiky z roku 2013, po které zůstalo v trestu domácího vězení pouhých 99 osob, a tím se z veřejné zakázky takového rozsahu stal nadbytečný výdaj.¹¹⁹ Navzdory tomuto neúspěchu byla nadále vyvíjena snaha najít pro systém elektronického sledování širší využití, a to především v souvislosti s opatřením nahrazujícím vazbu. Vláda tak v roce 2015 předložila návrh novely, jenž umožňoval využití EKS rovněž při kontrole plnění povinností uložených obviněnému v rámci nahrazení vazby zárukou, dohledem, předběžným opatřením nebo slibem. Dne 1. července 2016 pak tato novela nabyla účinnosti pod č. 150/2016 Sb. a v § 73 tr. řádu přibyl odstavec čtvrtý, umožňující v souvislosti s uloženým opatřením využít podpory elektronické kontroly, pokud obviněný slíbí, že poskytne veškerou součinnost.¹²⁰

¹¹⁷ ŠČERBA, F. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 356.

¹¹⁸ C. H. BECK. *Elektronický monitoring vězňů slibuje snížení nákladů*. Právní zpravodaj. PZ 356/2012. In Beck-online.cz [online]. [cit. 2019-03-02]. Dostupné z: <http://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nrptembrgipxa6s7gm2tm&groupIndex=0&rowIndex=0> a C. H. BECK. *Spuštění zkušební provoz elektronického monitoringu odsouzených*. Právní zpravodaj. PZ 240/2012. In Beck-online.cz [online]. [cit. 2019-03-02]. Dostupné z: <http://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nrptembrgipxa6s7gi2da&groupIndex=1&rowIndex=0#>.

¹¹⁹ ŠČERBA, F. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 357.

¹²⁰ C. H. BECK. *Nahrazení vazby elektronickými náramky*. Právní zpravodaj. PZ 154/2015. In Beck-online.cz [online]. [cit. 2019-03-02]. Dostupné z: <http://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nrptembrgvpxa6s7ge2ti&groupIndex=10&rowIndex=0>.

5.3.2 Aktuální situace a výhled do budoucna

Po prvním neúspěšném pokusu o zavedení EKS do praxe následovalo několik dalších. Ani jeden z projektů však nedopadl zdárně a musel být ukončen, ať už kvůli pochybnostem o transparentnosti řízení nebo z toho důvodu, že se do výběrového řízení nikdo nepřihlásil¹²¹. Úspěchu se podařilo dosáhnout až spolu s veřejnou zakázkou, kterou PMS zveřejnila v únoru roku 2016 formou soutěžního dialogu. Ani v tomto případě se však jednání neobešlo bez komplikací. První kritika mířila proti použití formy soutěžního dialogu, jehož bylo možno podle § 24 dnes již neúčinného zákona č. 137/2006 Sb., o veřejných zakázkách, použít pouze u zakázek se zvláště složitým předmětem plnění, přičemž tento případ daná kritéria údajně nesplňoval a hrozila tak pokuta od Úřadu pro ochranu hospodářské soutěže (dále jen ÚOHS). Navzdory původním obavám se do soutěžního dialogu přihlásilo šest společností a pět z nich poté podalo i konkrétní nabídku, mezi nimi například i společnosti O2 nebo T-Mobile.¹²²

Výběrové řízení nakonec vyhrála firma SuperCom, avšak ani tento výběr se neobešel bez námitek jiných uchazečů a uzavření tendru se tak kvůli řízení před ÚOHS protáhlo. Po provedení dodatečného posouzení informací a zvážení stanovisek nezávislých expertů setrvala PMS u své původní volby a potvrdila vítězem společnost SuperCom. Smlouvu se pak úspěšně podařilo uzavřít v září 2017. Hlavním důvodem výběru této společnosti byla nejnižší nabídnutá cena ve výši 93 milionů Kč. Oproti ostatním uchazečům podala nejvýhodnější nabídku, zároveň se jednalo o značný rozdíl oproti roku 2013, kdy odhadovaná cena za realizaci projektu byla 229,5 milionů Kč. Předpokládané náklady na jednoho vězně přitom byly vyčísleny na 130 Kč na den, přičemž sám vězeň se podílí částkou 50 Kč, náklady na vězně ve věznici se potom pohybují u částky až desetinásobně vyšší. První fáze projektu počítala s dodáním 280 kusů náramků, přičemž celkový počet zařízení je pak odhadován na dva a půl tisíce kusů. Součástí služeb, které má společnost poskytovat, je i provoz monitorovacího centra po následujících šest let, servis zařízení a proškolení zaměstnanců.¹²³

¹²¹ *Válková zastavila kritizovaný tendr na elektronické náramky pro vězně.* In Idnes.cz [online] [cit. 2019-02-06]. Dostupné z https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/namestek-stern-ministryne-valkova-a-naramky.A140616_154916_domaci_jw.

¹²² *Tendr na náramky pro vězně se komplikuje, ELTODO nesouhlasí s vyloučením a bude se bránit.* In Ceska-justice.cz [online] [cit. 2019-02-06]. Dostupné z <http://www.ceska-justice.cz/2017/02/tendr-na-naramky-pro-vezne-se-komplikuje-eltodo-nesouhlasi-s-vyloucenim-bude-se-branit/>.

¹²³ *Náramky pro domácí vězení na dohled: výběrové řízení má svého vítěze.* In Portal.justice.cz [online] [cit. 2019-02-06]. Dostupné z <https://portal.justice.cz/Justice2/ms/ms.aspx?o=23&j=33&k=2375&d=352981>.

5.3.3 Technické parametry elektronických náramků a praktické využití

Náramky pak testovali sami zaměstnanci PMS a trvalo další rok, než se podařilo odstranit všechny nedostatky a uvést náramky v praxi. V září 2018 pak Ministerstvo spravedlnosti oznámilo ostrý provoz zařízení a prvních 50 osob pod elektronickým dohledem. Zařízení funguje na principu technologie GPS a radiofrekvenčních vln, technicky sestává z náramku s černou plastovou krabičkou o váze 170 gramů, ten je odolný do teploty 50 °C a ve vodě do hloubky 15 metrů. Jeho umístění nad kotník odsouzeného znemožňuje svévolné sundání nebo náhodné sklouznutí. Dále je součástí základová stanice, mobilní telefon pro komunikaci s monitorovacím centrem a tester na alkohol. Náramek je pak nutné dobíjet zhruba každé dva dny, základovou stanicí po třiceti hodinách, přičemž při příliš nízké úrovni nabití je odsouzený upozorněn Probační a mediační službou.

Kromě oblastí, kde se odsouzený ve stanoveném čase musí zdržovat, je možné určit i místa, kam má zakázaný vstup, nejčastěji to budou místa, kde spáchal trestnou činnost. Technologie samozřejmě pamatuje i na možnost, že se pachatel pokusí náramku zbavit. Jakákoliv manipulace s náramkem (například jeho přestřihnutí) přeruší signál, který náramek vysílá a dojde k upozornění operačního střediska, které se nachází na Ministerstvu spravedlnosti. Centrála přitom zaznamená i nedovolenou manipulaci se základovou stanicí nebo výpadek signálu, pokud se odsouzený dostane mimo jeho dosah.

Další výhodou je, že zařízení rovněž umožňuje provést kontrolu požití alkoholu v případě, že má odsouzený soudem stanovenou povinnost zdržet se požívání alkoholických nápojů. Na vyzvání prostřednictvím mobilního telefonu fouká odsouzený do testovacího zařízení, přičemž je pořizován snímek na kameru i s údaji o čase pořízení. Pokud by se odsouzený snažil být kreativní a nechal místo sebe fouknout někoho jiného a zároveň před kameru umístil svoji podobiznu, i tady narazí. „*Při dýchání je nutné mrknout, abyste ukázal, že jste živý.*“, jak uvedl krajský vedoucí PMS v Ústí nad Labem Jan Odvárka.¹²⁴

Vedle pozitivních přínosů, jež zavedení elektronických náramků přinese, v podobě důslednější a efektivnější kontroly výkonu trestu domácího vězení, je možné očekávat i některá negativa. Podle ředitele odboru výkonu vazby a trestu GŘ Vězeňské služby ČR Pavla Horáka lze očekávat, že v důsledku nepřetržité kontroly odsouzených bude odhaleno více případů porušení podmínek TDV, a tudíž bude častěji přistoupeno k přeměně na trest odnětí svobody. Paradoxně

¹²⁴ Reportér se pokoušel obelstít elektronický náramek pro domácí vězně. In Idnes.cz [online] [cit. 2019-02-06]. Dostupné z https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/vezen-domaci-vezeni-naramky-probacni-a-mediacni-sluzba-usti-nad-labem-artur-janousek-dohled.A180511_204403_domaci_evam.

tak v důsledku trestu, který sliboval ulehčení českým věznicím, může zpočátku dojít k nárůstu osob ve výkonu trestu odnětí svobody.¹²⁵ Zda k této situaci opravdu dojde, ukáže až praxe. Zatím je však předčasné činit nějaké závěry, především vzhledem ke krátké době fungování náramků.

¹²⁵ *Elektronické náramky brzy odstartují, trestů domácího vězení bude přibývat.* In Idnes.cz [online] [cit. 2019-02-06]. Dostupné z https://www.idnes.cz/ekonomika/domaci/elektronicke-naramky-start-domaci-vezeni-supercom.A180809_203853_domaci_zaz.

6 Srovnání psychologických dopadů TDV a TOS na odsouzeného

6.1 Penologie a penitenciární péče

Při porovnávání trestu odnětí svobody a domácího vězení jsem dospěla k závěru, že vedle ekonomické výhodnosti TDV shledávám jeho největší přínos v působení na osobu odsouzeného. Domnívám se, že pokud má být zdárně dosaženo nápravného účelu trestu, je klíčovým prvkem právě psychologické působení trestu na pachatele. V této souvislosti si dovoluji mírně odbočit do oblasti penologie a souvisejících penitenciárních věd. Penologie je označována jako *věda o trestu, jež zkoumá filozofické, etické, psychologické, sociální, pedagogické, medicínské a technické souvislosti trestů a ochranných opatření, jejich výkonu a účinnosti*¹²⁶. Její součástí je pak penitenciární věda, jež z komplexního interdisciplinárního hlediska zkoumá mimoprávní souvislosti trestu odnětí svobody, jeho výkonu a účinnosti.¹²⁷ Na základě poznatků těchto disciplín je pak možné demonstrovat, jaké rozdíly ve výchovném působení na pachatele jsou s těmito tresty spojené a jaká je šance úspěšně nahradit trest odnětí svobody domácím vězením a dosáhnout žádaných cílů v oblasti nápravy pachatele.

Je nesporné, že má-li trest odnětí svobody jako trest působit, musí být pro pachatele nepříjemný, tedy jeho cílem není, aby se v něm odsouzený cítil pohodlně a „jako doma“. Na druhou stranu je žádoucí využít času stráveného ve vězení a pokusit se všemi dostupnými prostředky o jeho nápravu. V rámci penitenciární péče tak ve vězení vznikají individuální programy zacházení, jež se zaměřují na rozvoj osobnosti odsouzeného a pomocí různých aktivit pomáhají rozvíjet smysl pro zodpovědnost a dodržování společenských norem, ať už prostřednictvím vzdělávání, zájmových činností nebo zařazováním do práce. Cílem je pomoci odsouzenému navázat či udržet rodinné a další společenské vazby, a přitom co nejvíce eliminovat nepříznivé vlivy vězeňského prostředí.¹²⁸ Výkon TDV takové výchovné působení na odsouzeného bohužel neumožňuje ve stejné míře, jako je tomu u výkonu trestu odnětí svobody. Zároveň se ale domnívám, že pozitivní působení, které je ve vězení uměle vytvářeno, může být v rámci výkonu TDV obstojně zajištěno přirozeným způsobem. Díky pobytu v domácím prostředí jsou rodinné vazby zachovány, odsouzený i nadále pracuje a v rámci pravidel a omezení, jež musí během výkonu TDV dodržovat, je možné nepříznivé vlivy eliminovat. Nově nastavený řád tak odsouzenému pomáhá přizpůsobit se řádnému způsobu života přímo na

¹²⁶ FÁBRY, A. *Úvod do penológie*. 1. vydání. Bratislava: Občianske združenie Sociálna práca, 2006, s. 20.

¹²⁷ Tamtéž.

¹²⁸ KNÁPKOVÁ, D., TITTOVÁ, M. *Penológia*. 1. vydání. Bratislava: Wolters Kluwer, 2016, s. 160-162.

svobodě, aniž by byl vytržen ze svého domova, oproti TOS tak odpadá nutnost připravovat pachatele na život v neznámém prostředí po propuštění z věznice.

6.2 Vězeňské systémy a jejich principy

V rámci penologie se v průběhu 18. a 19. století vyvinuly vězeňské systémy, jež reflektovaly, jaký názor právě panoval v oblasti převýchovy pachatele, vzájemně se lišily právě různými postupy při zacházení s vězňenými. Prvním z nich byl **Pensylvánský systém**, který vznikl již v roce 1786 ve Philadelphii. Založen byl na izolaci odsouzeného, v rámci které měl zpytovat svědomí, dosáhnout sebepoznání a zároveň mělo být zabráněno kriminální nákaze. Netrvalo dlouho a negativní následky tohoto systému v podobě psychického strádání a depresí vedly k upuštění od systému totální izolace a přechodu k jeho mírnější verzi v podobě **Auburnského systému**. V roce 1823 tak byl zaveden tento systém založený na absolutním mlčení. Přes noc zůstávali vězni stále v izolaci, během dne však všichni pracovali společně, přičemž porušení mlčenlivosti bylo přísně trestáno. Tento systém byl bezpochyby pokrokem oproti původní absolutní izolaci, stále však odporoval základnímu principu snahy o resocializaci odsouzeného.¹²⁹

Další ze systémů, takzvaný **smišený klasifikační systém**, kombinoval prvky izolace a mlčení a zároveň odsouzené rozděloval do kategorií podle vnějších znaků jako věk, pohlaví, charakter trestného činu a další. Reformní snahy o znovuzačlenění odsouzených do společnosti se pak projeví v rámci různých odnoží **progresivních systémů**, jež odsouzené zařazovaly postupně do tří různých režimů, od nejpřísnějšího po nejmírnější, podle svého chování a délky odpykaného trestu. Jistou vyšší formou tohoto systému byl systém **bodovací, nebo také známkovací**, který byl základem pro další modernější systémy. Spočíval na principu, že soud by měl ukládat trest nikoli na určité časové období, nýbrž by měl ukládat počet pracovních úkolů, za které by byl odsouzený bodován a po dosažení daného počtu bodů by byl propuštěn. Ačkoliv se tento princip neuchytil, byl velkým přínosem z hlediska převýchovy pachatele a snahy o jeho nápravu. Mimo jiné se totiž zakládal na skupinové práci vězňů, zvyšování jejich sebekontroly a odpovědnosti, jejich vzdělávání a zpříjemňování prostředí věznice pomocí kultury, hudby nebo sportu.¹³⁰

Jak Pensylvánský, tak Auburnský systém tak poměrně dlouho prosazovaly nápravu pachatele prostřednictvím jeho izolace, čímž mu dávali prostor k takzvanému pokání a očištění se od svých

¹²⁹ VÁLKOVÁ, H., KUČTA, J. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 230-238.

¹³⁰ Tamtéž.

hříchů. „*Ponechám o samotě se svým zločinem, učí se jej nenávidět, a není-li jeho duše ještě otupena zlem, pak právě v izolaci jej přeřadnou výčitky svědomí.*“¹³¹ Tento přístup absolutní izolace se naštěstí ukázal jako neefektivní a moderní trestání od něj ustoupilo. Vezmeme-li ale v potaz poznatky z těchto systémů, dojdeme k závěru, že i izolace měla svůj smysl, co se týkalo eliminace kriminální nákazy. V tomto ohledu se pak v moderním trestání jeví TDV jako vhodný kompromis, kombinující resocializaci pachatele se zachováním společenských styků a zároveň umožňuje vyhnout se kriminogennímu prostředí věznice.

6.3 Srovnání vlivu TOS a TDV na osobu odsouzeného

Při zavedení trestu domácího vězení bylo úmyslem zákonodárce, aby tento institut nahradil ve vhodných případech především krátkodobé tresty odnětí svobody. Vhodnost a účelnost takového TOS je dlouho diskutovaným tématem a mezi odborníky¹³² se čím dál častěji objevuje názor, že neplní svoji nápravnou funkci tak, jak se předpokládalo. Zavedení TDV se proto jeví jako vhodná alternativa, jež slibovala lepší dosažení účelu trestu tak, jak tomu nebylo v případě krátkodobých TOS možné. Někteří odborníci pak zcela zpochybňují výchovný význam nepodmíněných trestů odnětí svobody. Novotný¹³³ uvádí, že: „*používající nepodmíněných trestů odnětí svobody často vyháníme d'ábla belzebubem.*“ Pro vysvětlení, v podstatě posíláme pachatele do vězení za účelem izolovat ho od škodlivých vlivů, jež na něj působily na svobodě, přitom ho posíláme na místo, kde dochází ke koncentraci těch nejnarušnějších jedinců, jejichž vlivům je vystaven nepřetržitě. Pozitivní vazby rodiny a přátel jsou přitom výrazně oslabeny a po propuštění z vězení často nenávratně porušeny.

Výrazné odlišnosti mezi TDV a TOS slibovaly kromě jiného i nový pohled právě na výchovnou funkci trestu. Při jejich porovnání dospějeme k závěru, že trest odnětí svobody je obecně vnímán jako citelnější újma především z toho důvodu, že odsouzený je nucen setrvat v nápravném zařízení.¹³⁴ Právě prostředí, ve kterém se výkon trestu odehrává, je základním faktorem ovlivňujícím jeho účinek. Zatímco prostředí věznice je uměle vytvořené s uměle nastavenými pravidly a podmínkami, u domácího vězení zůstává zachována výhoda pozitivních

¹³¹ BEAUMONT DE, E., TOCQUEVILLE DE, A.: *Le Systém pénitentiaire aux États-Unis*, 1845, s. 109. Citováno z LATA, J. *Účel a smysl trestu*. 1. vydání. Praha: LexisNexis CZ, 2007, s. 44.

¹³² Blíže například KARABEC, Z., MACHÁČKOVÁ R., DIBLÍKOVÁ, S.: *Krátkodobé tresty odnětí svobody: závěrečná studie z výzkumu*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2000, s. 105.

¹³³ NOVOTNÝ, O. *O trestu a vězeňství: studie o funkcích trestu v soudobé naší společnosti*. 2. vydání. Praha: Academia, 1969, s. 141-142.

¹³⁴ HOŘÁK, J. *Domácí vězení a elektronická kontrola odsouzených*. *Trestní Právo*. 2005, č. 12, s. 10.

vlivů domácího prostředí. Novotný¹³⁵ rovněž vysvětluje, jak škodlivý může být pobyt odsouzeného ve věznicí: „*Chceme naučit odsouzeného žít normálním životem, ale musíme mu podmínky normálního života vzít.*“ Přikláním se k jeho názoru, že působení vězeňského prostředí často vytváří nové překážky pro resocializaci odsouzeného. Tlak na jeho psychiku vede v mnoha případech k depresím až apatii, zvyšuje se jeho odpor vůči společenským hodnotám a odsouzený se učí lhostejnosti a otrlosti. Za poněkud přežitý považuji názor, že překážkou resocializace rovněž může být i tetování odsouzeného nebo vznik homosexuálních sklonnů, ale je pochopitelné, že v 70. letech nebyly tyto názory vzhledem k tehdejší konzervativní společnosti nijak ojedinělé.

Výzkumy Institutu pro kriminologii a sociální prevenci¹³⁶ prokázaly, že čím delší je pobyt odsouzeného ve vězení, tím více se na jeho prostředí vězeň adaptuje a před propuštěním se musí znovu učit životu na svobodě. Je tak na zvážení, zda se soudy budou přiklánět k ukládání krátkodobých trestů odnětí svobody, třebaže i opakovaně, a tím prohlubovat adaptaci odsouzeného na vězeňské prostředí nebo zvolí cestu alternativního trestání, jež umožňuje vyhnout se z psychologického hlediska mnoha rizikovým faktorům. Velmi realisticky pak například popsal působení vězeňského prostředí na člověka a jeho zvyšující se vliv s každým dalším trestem literární autor a současně sériový vrah Jack Unterweger. Ve své knize *Očistec aneb cesta do kriminálu* popsal, jak první trest odnětí svobody, i když jen krátkodobý, a každý na něj navazující, zvyšuje odevzdanost a lhostejnost člověka k systému a spíše se mívá svým účinkem. Je samozřejmostí, že každý jednotlivý případ je individuální a ovlivněn mnoha faktory, a proto nelze v tomto smyslu obecně generalizovat.

¹³⁵ NOVOTNÝ, O. *O trestu a vězeňství: studie o funkcích trestu v soudobé naší společnosti*. 2. vydání. Praha: Academia. 1969. s. 142.

¹³⁶ Viz BLATNÍKOVÁ, Š. *Dlouhodobé tresty odnětí svobody*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2004, s. 144-151.

7 Aktuální situace, její zhodnocení a výhled do budoucna

7.1 Využívání TDV v praxi

Ačkoli existuje spousta teorií a dohadů ohledně prospěšnosti nebo naopak nevhodnosti trestu domácího vězení, nejspolehlivější vypovídací hodnotu zjistíme pomocí toho, jak moc je daný institut využíván v praxi. První dva roky po jeho zavedení zhodnotil situaci v roce 2014 Nejvyšší soud a vzhledem k mnoha problémům, které zavedení TDV provázely, není velkým překvapením, že výsledky nebyly zrovna pozitivní. Uložen byl pouze v minimu případů a některé okresní soudy jej během prvních dvou let neuložily vůbec. Nejvyšší soud v této souvislosti zdůraznil potřebu omezit ukládání krátkodobých nepodmíněných trestů odnětí svobody a zaměřit se celkově na alternativní tresty, což bylo doporučeno i státním zástupcům. Silné kritiky se dočkala i novela č. 330/2011 Sb., která vypustila zákonem stanovený rozsah doby, v rámci níž se odsouzený musí zdržovat v obydlí. Nejvyšší soud kritizoval především to, že se soudy stejně drží starého vzoru a navrhoval jeho znovuzavedení.¹³⁷ Dle mého názoru je opětovné zavedení zbytečným krokem. Pokud se soudy budou chtít i nadále držet starého vzoru, nebrání jim v tom fakt, že tato doba není stanovená v zákoně. Naopak s budoucím nárůstem ukládání tohoto trestu lze doufat, že si soudy navyknou jeho podmínky více individualizovat konkrétnímu případu a znovuzavedení standardního rozsahu by tento proces pouze narušilo.

Na příkladu Statistické ročenky kriminality za rok 2016 můžeme zjistit, za jaké trestné činy je domácí vězení ukládáno nejčastěji, ať už v podobě trestu či trestního opatření. Pomyslným vítězem by v roce 2016 byl trestný čin *maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání* pod § 337 tr. zák., jenž byl uložen celkem ve 42 případech. Další v pořadí je § 274 *ohrožení pod vlivem návykové látky* a § 205 *krádež*, za oba trestné činy bylo uloženo domácí vězení ve čtrnácti případech. Velmi časté je také ukládání TDV za *trestný čin zanedbání povinné výživy* (§ 196), kde byl uplatněn celkem třináctkrát. V dalších případech se jedná o ukládání TDV v řádu jednotek, mezi tyto se řadí například *ubližení na zdraví* (§ 146) či *těžké ubližení na zdraví z nedbalosti* (§ 147), *ohrožování výchovy dítěte* (§ 201), *podvod* (§ 209), *nedovolená výroba a jiné nakládání s omamnými a psychotropními látkami a jedy* (§ 283), *nebezpečné vyhrožování* (§ 353), *nebezpečné pronásledování* (§ 354) či *výtržnictví* (§ 358). Sporné se může zdát uložení tohoto trestu za trestný čin *týrání osoby žijící ve společném obydlí* podle § 199.¹³⁸

¹³⁷ ŠÁMAL, P. Nejvyšší soud zhodnotil praxi soudů v oblasti ukládání a výkonu vybraných trestních sankcí a odklonů v letech 2010 a 2011. Trestněprávní revue. 2014, č. 9, s. 199-206.

¹³⁸ Ministerstvo spravedlnosti ČR. Statistická ročenka kriminality, rok 2016. In Cslav.justice.cz [online]. [cit. 2019-02-16]. Dostupné z: <https://cslav.justice.cz/InfoData/statisticke-rocenky.html>.

Uložení trestu domácího vězení pachateli, jenž sdílí obydlí s osobou, na které se dopustil týrání, by bylo značně nevhodné. Lze tedy předpokládat, že se v daném případě poměry změnily a soud měl dostatek důvodů ospravedlňujících takové rozhodnutí, aniž by došlo k ohrožení osoby, jíž se týrání ve společné domácnosti týkalo. V minimu případů z čísel výše uvedených pak bylo domácí vězení uloženo mladistvým jako trestní opatření.

Momentálně nejaktuálnější zveřejněnou statistikou, umožňující zhodnotit současné využívání trestu domácího vězení v praxi, je statistika PMS z roku 2017. V tomto roce došlo k uložení TDV ve 174 případech, což je nejméně od roku 2010, kdy byl uložen ve 112 případech. Jako trestní opatření u mladistvých byl uložen pouze v jednom případě (za období od 1. 1. 2010 do 31.12.2017 pak celkem v 37 případech).¹³⁹ Ačkoliv statistika za rok 2018 ještě není k dispozici, lze předpokládat mírný nárůst vzhledem k očekávanému zavedení EKS a jeho uskutečnění na podzim téhož roku. Zajímavá pak budou data z roku 2019, která ukáží, zda díky fungujícímu elektronickému sledování odsouzených bude konečně tento trest využíván více nebo zda i přesto zůstanou soudy k jeho ukládání skeptické.

7.2 Hlavní nedostatky zákonné úpravy

Ačkoliv právní úprava trestu domácího vězení prošla již mnoha úpravami, není jeho aktuální podoba bezchybná a stále je mnoho co zdokonalovat. Jak jsem již zmiňovala výše, kritiky se dočkalo například vypuštění zákonného rozsahu doby, po kterou se odsouzený musí zdržovat v daném obydlí. Jinou modalitou je možnost určit tuto dobu alespoň rámcově. Například Ščerba¹⁴⁰ navrhuje stanovit limity pro soudní uvážení po vzoru zákona o soudnictví ve věcech mládeže a zakotvit minimální a maximální denní, týdenní a měsíční limity, podle kterých by se soud musel řídit. Na jednu stranu se taková úprava může zdát již nadbytečná a v některých případech by dokonce mohla tvořit překážku pro jeho uložení, na druhou stranu je to možnost, jak vyvážit současnou neurčitost tohoto trestu a zamezit tak vznikajícím pochybnostem při jeho ukládání.

Dalším nedostatkem je v § 61 tr. zák. absence důvodu pro přeměnu TDV na trest odnětí svobody v podobě nevedení řádného života. Přitom znění § 60 odst. 5 tr. zák. směřuje právě ke snaze přimět pachatele vést řádný život prostřednictvím ukládání přiměřených povinností a omezení. Za porušení těchto povinností a omezení by bylo logické očekávat trest v podobě přeměny TDV. Takovou možnost ale zákon neupravuje, takže v případě, že se odsouzený během

¹³⁹ Statistiky PMS ČR za roky 2010 až 2017. In Pmscr.cz [online]. [cit. 2019-02-16]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/statistiky-2/>.

¹⁴⁰ ŠČERBA, F. *Trest domácího vězení po novele č. 330/2011 Sb.* Trestněprávní revue. 2012, č. 1, s. 1-5.

výkonu TDV dopustí další trestné činnosti, za kterou bude odsouzen, nedojde k přeměně trestu domácího vězení na trest odnětí svobody, jelikož nebude naplněn žádný ze zákonných důvodů přeměny.¹⁴¹

Kritika změny § 61 tr. zák. v podobě zavedení přeměny TDV namísto stanovení náhradního trestu odnětí svobody vedla k polemice, zda by nebylo lepší vrátit se k původnímu znění tohoto paragrafu v podobě náhradního trestu. Hlavním důvodem je nejasnost ohledně určení rozhodného okamžiku, ke kterému má k přeměně dojít. Ačkoliv komentář¹⁴² za takový okamžik určuje rozhodný den, ke kterému soud prvního stupně rozhodl o přeměně TDV v nepodmíněný TOS, stále tím není řešena situace, že než dojde k vydání takového rozhodnutí, může uběhnout poměrně dlouhá doba, která se odsouzenému stále započítává do výkonu trestu domácího vězení. V důsledku pak může dojít k situaci, že v době rozhodnutí o přeměně bude zbývat do konce trestu mnohem kratší doba, než by reálně odpovídala ke dni porušení podmínek trestu. Navrhovaným řešením je pak možnost výkon domácího vězení přerušit rovnou při podezření z porušení podmínek výkonu trestu a tím zabránit automatickému snižování doby, jíž bude možné přeměnit v rámci § 61 tr. zák.

7.3 Modality trestu domácího vězení

Trest domácího vězení má obecně představovat mírnější alternativu k nepodmíněnému trestu odnětí svobody. Jako takový představuje mezistupeň k dalším formám alternativních sankcí. Tím ale rozhodně nejsou vyčerpány všechny způsoby, jakými lze trest odnětí svobody nahradit. Jedním ze způsobů, který kombinuje pozitivní prvky jak trestu odnětí svobody, tak domácího vězení je tzv. víkendové vězení či semi-detence. Na příkladu německé právní úpravy lze dovodit princip fungování tohoto institutu. Základním faktorem je možnost uložení takové sankce za podmínek, že se jedná o krátkodobé tresty a zároveň nehrozí maření účelu takového trestu například v podobě útěku či recidivy. Odsouzený je pak umístěn do tzv. otevřené věznice, v jejímž rámci je mu umožněno nadále navštěvovat zaměstnání, udržovat pracovní návyky a rodinné a sociální vazby, přičemž za něj stále odpovídají orgány vězeňské služby.¹⁴³

Jako nadějný prostředek potrestání se jevil v souvislosti s postihem kriminality mládeže. V německé právní úpravě se objevil hned v několika modalitách, v rámci kterých je mladistvý uzavřen ve vězení v době svého volna, pokud to nebrání jeho vzdělávání či zaměstnání, a to

¹⁴¹ ŠČERBA, F. *Trest domácího vězení po novele č. 330/2011 Sb.* Trestněprávní revue. 2012, č. 1, s. 1-5

¹⁴² ZELENKA, P. *§ 61 [Přeměna trestu domácího vězení]*. In: DRAŠTÍK, A., FREMR, R., DURDÍK, T., RŮŽIČKA, M., SOTOLÁŘ, A., a kol. *Trestní zákoník. Komentář. I. díl.* Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 490.

¹⁴³ HULMÁKOVÁ, J. *K možnostem a limitům rozvoje vybraných alternativních způsobů výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody v České republice.* Trestněprávní revue. 2017, č. 10, s. 234-238.

řádově na dobu dnů, maximálně týdnů. Princip tohoto trestu, někdy také nazýván jako šokové uvěznění, se ale ukázal jako neefektivní a projevil se především vysokou mírou recidivy mladistvých. Jedním z možných důvodů je právě krátká doba uvěznění, jež nepostačuje k vytvoření odstrašujícího vlivu prostředí věznice ani pozitivního působení kvalifikovaných pracovníků, kterých je k tomuto účelu často nedostatek.¹⁴⁴ Přičemž právě pro mladistvé se jevil jako vhodná modalita k TDV, jež pro ně může představovat horší potrestání než „skutečné“ odnětí svobody. Je běžné, že v tomto věku mladiství často nevycházejí s rodiči a jejich nucené uzavření ve společném prostoru nemusí být zrovna ku prospěchu. Naopak čas strávený odděleně a pod vhodným vedením by mohl mít pozitivní vliv. V takovém případě by však bylo nutné zajistit dostatek kvalifikovaného personálu, jenž by tuto funkci zastával.

V České republice byl v této souvislosti dne 16. října 2017 zahájen projekt Ministerstva spravedlnosti ve spolupráci s Vězeňskou službou ČR s názvem „Otevřené věznice“, jenž si klade za cíl snížit recidivu vězňených osob a pomoci jim adaptovat se na mimovězeňské prostředí. Za tím účelem jsou odsouzení umisťováni do speciálně zřízených objektů, uzpůsobených k přípravě vězně na propuštění na svobodu a s důrazem na individuální zacházení.¹⁴⁵ Ačkoliv tomuto způsobu trestání nelze upřít jeho nesporné výhody, negativa shledávám v tom, že neřeší zásadní problém českého vězeňství v podobě nedostatečného zázemí a kapacit. Realizace tohoto projektu totiž vyžaduje výstavbu nových zařízení a rovněž zajištění rozsáhlého kvalifikovaného personálu, jehož nedostatkem trpí i běžné věznice. Pokud by se však podařilo dosáhnout zamýšleného záměru a snížit recidivu odsouzených, uvolnily by se tím i vězeňské kapacity, přičemž je zřejmé, že se jedná o běh na dlouhou trať.

7.4 Předpokládaný vývoj do budoucna

Situaci na scéně českého vězeňství zachycuje aktuální dokument zpracováváný pod záštitou Ministerstva spravedlnosti Koncepce vězeňství do roku 2025, jenž nahradil předchozí koncepci do roku 2015 a jehož součástí je také zhodnocení dosavadního pokroku při naplňování stanovených cílů. Bohužel ve výsledku bylo zjištěno, že se většiny cílů stanovených do roku 2015 nepodařilo dosáhnout. Účelem nové koncepce do roku 2025 je tak zaměřit se na neúspěchy předešlých let, především na resocializaci pachatelů a jejich začlenění do společnosti a zabránit nejčastějším problémům, jež jsou s jejich návratem z výkonu trestu spojené (jako jsou recidiva,

¹⁴⁴ HULMÁKOVÁ, J. *K možnostem a limitům rozvoje vybraných alternativních způsobů výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody v České republice*. Trestněprávní revue. 2017, č. 10, s. 234-238.

¹⁴⁵ *Otevřené věznice*. In Justice.cz [online]. [cit. 2019-02-26]. Dostupné z <https://www.justice.cz/web/msp/otevrene-veznice>.

nezaměstnanost, zadluženost a další).¹⁴⁶ Největším problémem je momentálně vysoká míra recidivy, přičemž recidivisty tvoří zhruba dvě třetiny odsouzených.¹⁴⁷ Té se přitom pachatelé nejčastěji dopouštějí v prvních šesti měsících po propuštění, které jsou v tomto ohledu nejrizikovější. Náchylnější jsou zároveň pachatelé, kteří po propuštění nemají zajištěné příznivé rodinné a pracovní zázemí¹⁴⁸. Významnou roli v tomto ohledu má tudíž postpenitenciární péče, jež se zaměřuje právě na období po propuštění odsouzeného zpět na svobodu.

Jedním z možných řešení, využívaných hojně v zahraničí, by mohlo být užití tzv. back-end typu domácího vězení. Zatímco naše současná podoba trestu domácího vězení je klasickým front-end způsobem výkonu TDV, jenž nahrazuje trest odnětí svobody, u back-end typu plní jinou funkci. V tomto případě k výkonu domácího vězení odsouzený nastupuje po vykonání trestu odnětí svobody, přičemž účelem je zabránit propuštěnému v opětovném páčání trestné činnosti nebo přinejmenším prodloužit interval před takovým opětovným spácháním.¹⁴⁹ V tomto způsobu výkonu TDV vidím jeden z nadějných prostředků, díky nimž by bylo možné účinně působit na odsouzeného i po jeho propuštění z výkonu TOS a přitom zmírnit často náročný přechod z vězeňského prostředí zpět do podmínek normálního života.

Obdobný dokument byl vydán i k činnosti Probační a mediační služby České republiky. Koncepce rozvoje probace a mediace do roku 2025 se zaměřuje na další rozvoj PMS v České republice a na jejich základní cíle. V souvislosti s alternativními tresty je to především jejich ukládání ve vhodných případech a zároveň zvýšení výchovného působení na odsouzeného. Prostředkem má být užší spolupráce PMS s pachatelem a jeho rodinou a snaha integrovat pachatele do běžného života. Konkrétně má dojít k vypracování návrhů na změny v oblasti legislativy ale i mimo ni, jež by umožňovaly rozsáhlejší činnost PMS během přípravného řízení a řízení před soudem. Jedním z dalších návrhů je zavést povinnost soudu vyžádat si pro případ uložení alternativního trestu vždy stanovisko PMS, jež by zavedlo jednotnou úpravu postupu při ukládání těchto trestů.

Další úpravy jsou navrhovány pro případy, kdy odsouzený podmínky výkonu trestu poruší. Ze strany PMS byla kritizována především pomalá nebo dokonce žádná reakce soudů na zprávy PMS o porušení těchto podmínek. Smysl alternativních trestů je tak podrýván a pachatel k nim často ztrácí respekt, pokud jsou mu jeho provinění promíjena. Cílem je tak tento proces

¹⁴⁶ Vězeňská služba. *Koncepce vězeňství do roku 2025*. s. 118. In Vscr.cz [online]. [cit. 2019-02-19]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/wp-content/uploads/2017/06/Koncepce-vezenstvi.pdf>.

¹⁴⁷ Tamtéž, s. 121.

¹⁴⁸ Tamtéž, s. 120.

¹⁴⁹ HOŘÁK, J. *Domácí vězení a elektronická kontrola odsouzených*. Trestní Právo. 2005, č. 12, s. 8.

urychlit a do budoucna zvážit i přenos některých dílčích pravomocí na PMS. V rámci výchovného působení na pachatele, jež je i u TDV stěžejní, naráží tyto snahy na všeobecný problém s nedostatečnými kapacitami PMS. Po vzoru jiných zemí EU je v koncepci navrhováno vytvořit standardy, jež by určovaly maximální možné případové zatížení pracovníků. Za optimální je považováno 50-60 případů na jednotlivce, čímž by měl být zajištěn dostatečně individuální přístup k jednotlivým případům. V souvislosti s TDV si koncepce kladla za prioritní cíl zavedení elektronického kontrolního systému, jenž by v mnoha ohledech ulehčil práci PMS a zvýšil efektivitu TDV. Alespoň v této oblasti se tak, vzhledem k již aktivním elektronickým náramkům, podařilo cíle dosáhnout.

Závěr

Jako každý nový institut, na který není společnost zvyklá, se i trest domácího vězení ve svých začátcích potýkal se silnou nedůvěrou. Vzhledem k nedokonalostem právní úpravy a nefunkční elektronické kontrole se nelze divit, že nebyl přijímán zrovna s nadšením. Ačkoliv není sporu, že počátky trestu domácího vězení se příliš nevyvedly, troufám si tvrdit, že v současné době dospěla právní úprava a praxe do takového bodu, kdy může být považován za důstojného zástupce trestních sankcí a dostát tak svému účelu. Já jsem se ve své práci pokusila zmapovat vývoj tohoto alternativního trestu a poskytnout objektivní pohled z více možných úhlů.

Jelikož je trest domácího vězení alternativou především k trestu odnětí svobody, věnovala jsem o trochu více pozornosti jeho významu a postavení právě ve vztahu k tomuto trestu. Během práce jsem narazila na názory, že trest domácího vězení nemůže být pro pachatele dostatečným trestem, nýbrž že pouze trest odnětí svobody je dostatečným prostředkem potrestání a odstrašení. Bohužel musím konstatovat, že se jedná o názory rozšířené mezi laickou veřejností, jejíž povědomí o působení vězeňského prostředí může být velmi zkreslené. Není překvapením, že vězení je největším zdrojem kriminální infekce, a proto by primárním cílem mělo být, aby odsouzení po vykonání trestu neodcházeli ještě narušenější než předtím¹⁵⁰. V tomto směru jsem tak došla k závěru, že má-li být trest domácího vězení vnímán jako plnohodnotná sankce, je třeba snažit se změnit nepříznivou nálepku, jakou si ve svých začátcích vysloužil a šířit povědomí o jeho primárních výhodách i mezi širokou veřejností.

Samozřejmě i dnes po devíti letech od zavedení stále existuje několik oblastí, jež vyžadují pozornost a legislativní zásah. Mezi některé z hlavních nedostatků, na které jsem v práci upozorňovala, patří mimo jiné neexistence podmínky nevedení řádného života jako důvodu pro přeměnu v trest odnětí svobody nebo nedostatečná ochrana práv osob žijících s odsouzeným ve společném obydlí. Kontroverzní je i otázka, zda by soud měl mít zákonem uloženou povinnost vyžádat si od probačního úředníka zprávu před rozhodnutím o vhodnosti uložení trestu domácího vězení. Jsem toho názoru, že by to věci pouze prospělo a zároveň by se pomocí tohoto opatření předcházelo pozdějším komplikacím. Bohužel soudy takový postup vnímají jako zdržení a hrozí, že by za účelem urychlení procesu upřednostňovali jiné sankce, například podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody.

¹⁵⁰ NOVOTNÝ, O. *O trestu a vězeňství: studie o funkcích trestu v soudobé naší společnosti*. 2. vydání. Praha: Academia, 1969, s. 141.

Jako další pak vyvolala pravděpodobně největší rozpory novela č. 330/2011 Sb. změnou § 61 trestního zákoníku v podobě přeměny trestu domácího vězení namísto náhradního trestu odnětí svobody. Musím konstatovat, že oba způsoby sekundárního sankcionování měly svá pro a proti, přesto se více přikláním k současné úpravě. Jsem ale přesvědčena, že by v tomto případě byla na místě novela, jež by v příslušném paragrafu jasně stanovila okamžik, ke kterému se přeměna váže. Rozdíly v interpretaci tohoto ustanovení jsou velmi markantní, lze se setkat s interpretací soudu v podobě přeměny ode dne porušení podmínek trestu, ode dne, kdy soud prvního stupně nařizuje zasedání o přeměně nebo dokonce s přeměnou pouze těch dní, kdy odsouzený měl povinnost zdržovat se v obydlí a tuto porušil. Jak jsem uvedla výše, přesto považuji systém založený na přepočítávací klauzuli za spravedlivější, tím spíše nyní, když jsou funkční elektronické náramky, pomocí kterých je porušení podmínek trestu odhaleno bezprostředně.

Téma elektronického monitorování odsouzených je dnes již s trestem domácího vězení nerozlučně spjato. Já jsem měla to štěstí, že během psaní mé práce se povedlo elektronický monitoring zprovoznit a mohla jsem tak zohlednit i jeho praktické využití. Na základě informací od pracovníků Probační a mediační služby jsem si potvrdila, že tentokrát se opravdu jedná o funkční mechanismus, který slibuje širší využití pro tento alternativní trest jako celek. Pokud se doteď soudy jeho ukládání bránily právě kvůli nefunkčnosti kontrolního mechanismu, je tato dosavadní překážka nepodstatná a není důvod se jeho ukládání nadále vyhýbat. Vzhledem ke krátké době jeho fungování je však předčasné dělat nějaké závěry. Statisticky se čísla zatím nijak výrazně nezvýšila, neboť za rok 2018 je evidováno 194 případů trestu domácího vězení. Posun pak Probační a mediační služba zaznamenala v rámci pověření k předběžnému šetření, kdy lehce stoupl počet případů, kdy jsou probační úředníci soudem k této činnosti pověřováni.¹⁵¹

Ke dni 12. května 2019 je pod dohledem elektronických náramků 124 osob, z nichž 104 s uloženým trestem domácího vězení, v 19 případech se jedná o náhradu vazby dohledem a 1 osoba je monitorována z titulu podmíněného propuštění s dohledem. Celkově pak od září 2018 bylo elektronicky monitorováno 206 osob.¹⁵² Za důležité považuji zmínit především to, že ani pak úloha Probační a mediační služby nekončí a nadále zastává důležitou roli. Nejde už ani tak o prostředek kontroly, jako o určitý způsob motivace odsouzeného. Při představě trvání trestu domácího vězení v jeho plné délce dvou let je zřejmé, že se jedná o velký nátlak na psychiku člověka a odsouzený se v takovém případě bez odborné pomoci neobejde. I z toho důvodů

¹⁵¹ Osobní konzultace s Mgr. Hanou Kratoškovou z Oddělení pro koncepční, analytické a metodické činnosti Ředitelství Probační a mediační služby dne 5. března 2019.

¹⁵² *Aktuality*. In Justice.cz [online] [cit. 2019-05-13]. Dostupné z: <https://www.justice.cz/web/msp/aktuality1?clanek=aktuali-3>.

považuji za vhodné větší zapojení pracovníků Probační a mediační služby do celkového procesu už od samého počátku a stanovení některých dalších povinností a pravomocí, pro začátek například zakotvit povinnost soudu vyžádat si v předběžném šetření zprávu probačního úředníka nejen pro případy ukládání trestním příkazem.

Myslím, že kritiky si tento trest vysloužil až dost, proto jsem se také ve své práci snažila vyzvednout jeho pozitiva, pokud možno co nejobektivněji. Samozřejmě jsou případy, ve kterých nemůže být trest odnětí svobody nahrazen, avšak co se týče mírnějších forem trestné činnosti, považuji za efektivnější využívat možnosti alternativních trestů. Dle mého názoru není řešením výstavba dalších věznic a zvyšování jejich kapacit, nýbrž snaha počínat si preventivně a zabránit rozšiřování kriminální infekce a nárůstu recidivy. Nejen z těchto důvodů si proto myslím, že by za současné situace mohl trest domácího vězení dostat další šanci, jelikož si v naší trestní politice je schopný najít své místo a uplatnění.

Seznam zkratek

EKS	Elektronický kontrolní systém
GŘ	Generální ředitelství
LZPS	Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod
OSN	Organizace spojených národů
PMS	Probační a mediační služba
TDV	Trest domácího vězení
TO DV	Trestní opatření domácího vězení
TOS	Trest odnětí svobody
Tr. řád	Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů
Tr. zák.	Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
ÚOHS	Úřad pro ochranu hospodářské soutěže
Zák. o PMS	Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě
ZSVM	zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů

Seznam použitých zdrojů

Knihy a sborníky

- BLATNÍKOVÁ, Š. *Dlouhodobé tresty odnětí svobody*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2004, 195 s. ISBN 80-7338-024-2.
- DRAŠTÍK, A., FREMR, R., DURDÍK, T., RŮŽIČKA, M., SOTOLÁŘ, A., a kol. *Trestní zákoník. Komentář. I. díl*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, 1490 s. ISBN 978-80-7478-790-4.
- FÁBRY, A. *Úvod do penológie*. 1. vydání. Bratislava: Občianske združenie Sociálna práca, 2006, 175 s. ISBN 80-89185-23-1.
- GŘIVNA, T., SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 4. akt. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014, 536 s. ISBN 978-80-7478-614-3.
- GŘIVNA, T., SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 4. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014, 536 s. ISBN 978-80-7478-614-3.
- JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 6. vydání. Praha: Leges, 2017, 976 s. ISBN 978-80-7502-236-3.
- KARABEC, Z., MACHÁČKOVÁ R., DIBLÍKOVÁ. S. *Krátkodobé tresty odnětí svobody: závěrečná studie z výzkumu*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2000, 105 s. ISBN 80-86008-76-2.
- KNÁPKOVÁ, D., TITTLOVÁ, M. *Penológia*. 1. vydání. Bratislava: Wolters Kluwer, 2016, 216 s. ISBN 978-80-8168-524-8.
- LATA, J. *Účel a smysl trestu*. 1. vydání. Praha: LexisNexis CZ, 2007, 114 s. ISBN 978-80-86920-24-5.
- LISZT, F. von. *Kriminalpolitische Aufgaben*. In: *Strafrechtliche Aufsätze und Vorträge*, 1875-1891, vol. 1, Berlin, 1905, 560 s. ISBN 978-3110011623.
- NOVOTNÝ, O. *O trestu a vězeňství: studie o funkcích trestu v soudobé naší společnosti*. 2. vydání. Praha: Academia. 1969. 250 s.
- SCHEINOST, M. *Kriminalita očima kriminologů*. 1. vydání. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010, 238 s. ISBN 978-80-7338-096-0.

- STEJSKAL, M. *Moudrost starých Římanů*. 1. vydání. Praha: Odeon, 1990, 238 s. ISBN 80-207-0096-X.
- ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád III. § 315 až 471. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, 936 s. ISBN 978-80-7400-465-0.
- ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, 1464 s. ISBN 978-80-7400-428-5.
- ŠČERBA, F. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, 464 s. ISBN 978-80-87576-93-9.
- VÁLKOVÁ, H., KUČTA, J. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, 664 s. ISBN 978-80-7400-429-2.
- VAN ZYL SMIT, D. *Příručka základních principů a slibné praxe v oblasti alternativních opatření k uvěznění*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010, 70 s. ISBN 978-80-7338-093-9.
- ZEHR, H. *Úvod do restorativní justice*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2003. 48 s. ISBN 80-902998-1-4.
- ŽATECKÁ, E. *Postavení a úkoly Probační a mediační služby*. 1. vydání. Ostrava: KEY Publishing, 2007, 136 s. ISBN 978-80-87071-55-7.

Odborné články

- FOLTÝNOVÁ, L., FOLTÝN L. *Trest domácího vězení z pohledu Probační a mediační služby*. Státní zastupitelství. 2011, č. 6.
- HOŘÁK, J. *Domácí vězení a elektronická kontrola odsouzených*. Trestní Právo. 2005, č. 12.
- HULMÁKOVÁ, J. *K možnostem a limitům rozvoje vybraných alternativních způsobů výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody v České republice*. Trestněprávní revue. 2017, č. 10.
- KALMTHOUT, A.M., OUŘEDNÍČKOVÁ, L. *Realizace alternativních trestů, některé zkušenosti západoevropských zemí*. Právní rozhledy, 1997, č. 12.
- KRAHL, M. *Elektronicky hlídané domácí vězení*. Právní rozhledy. 1998, č. 5.

- KYSELA, K., VOLEVECKÝ, P. *Trest domácího vězení*. Trestní právo. 2011, č. 7-8.
- MORKOVIN, O. *Přeměna peněžitého trestu po novele č. 390/2012 Sb. (Lze přeměnit peněžitý trest na náhradní trest odnětí svobody bezprostředně, aniž by byla nejdříve využita jedna z alternativ podle § 69 odst. 2 TrZ?)*. Trestněprávní revue. 2014, č. 11-12.
- MORKOVIN, O. *Přeměna trestu odnětí svobody v trest domácího vězení*. Trestněprávní revue. 2016, č. 6.
- NAVRÁTILOVÁ, J. *Trest domácího vězení*. Bulletin advokacie. 2009, č. 10.
- ŠÁMAL, P. *Nejvyšší soud zhodnotil praxi soudů v oblasti ukládání a výkonu vybraných trestních sankcí a odklonů v letech 2010 a 2011*. Trestněprávní revue. 2014, č. 9.
- ŠČERBA, F. *Právní úprava nových alternativních trestů*. Bulletin advokacie. 2009, č. 10.
- ŠČERBA, F. *Trest domácího vězení po novele č. 330/2011 Sb.* Trestněprávní revue. 2012, č. 1.

Elektronické zdroje

- *Aktuality*. In Justice.cz [online] [cit. 2019-05-13]. Dostupné z: <https://www.justice.cz/web/msp/aktuality1?clanek=aktuali-3>.
- C. H. BECK. *Elektronický monitoring vězňů slibuje snížení nákladů*. Právní zpravodaj. PZ 356/2012. In Beck-online.cz [online]. [cit. 2019-03-02]. Dostupné z: <http://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nrptembrgjpxa6s7gm2tm&groupIndex=0&rowIndex=0>.
- C. H. BECK. *Nahrazení vazby elektronickými náramky*. Právní zpravodaj. PZ 154/2015. In Beck-online.cz [online]. [cit. 2019-03-02]. Dostupné z: <http://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nrptembrgvpjpxa6s7ge2ti&groupIndex=10&rowIndex=0>.
- C. H. BECK. *Spuštění zkušební provoz elektronického monitoringu odsouzených*. Právní zpravodaj. PZ 240/2012. In Beck-online.cz [online]. [cit. 2019-03-02]. Dostupné z: <http://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nrptembrgjpxa6s7gi2da&groupIndex=1&rowIndex=0#>.
- *Elektronické náramky brzy odstartují, trestů domácího vězení bude přibývat*. In Idnes.cz [online] [cit. 2019-02-06]. Dostupné z

https://www.idnes.cz/ekonomika/domaci/elektronicke-naramky-start-domaci-vezeni-supercom.A180809_203853_domaci_zaz.

- *Informace poskytnuté PMS v roce 2016 ve smyslu zákona 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění pozdějších předpisů.* In Pmscr.cz [online]. [cit. 2019-02-01]. Dostupné z: https://www.pmscr.cz/download/2016_Prehled_informaci_poskytnutych_dle_zak_106_bez_IDa.pdf.
- Ministerstvo spravedlnosti ČR. *Statistická ročenka kriminality, rok 2016.* In Cslav.justice.cz [online]. [cit. 2019-02-16]. Dostupné z: <https://cslav.justice.cz/InfoData/statisticke-rocenky.html>.
- *Náramky pro domácí vězení na dohled: výběrové řízení má svého vítěze.* In Portal.justice.cz [online] [cit. 2019-02-06]. Dostupné z <https://portal.justice.cz/Justice2/ms/ms.aspx?o=23&j=33&k=2375&d=352981>.
- *Otevřené věznice.* In Justice.cz [online]. [cit. 2019-02-26]. Dostupné z <https://www.justice.cz/web/msp/otevrene-veznice>.
- *Reportér se pokoušel obelstít elektronický náramek pro domácí vězně.* In Idnes.cz [online] [cit. 2019-02-06]. Dostupné z https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/vezen-domaci-vezeni-naramky-probacni-a-mediacni-sluzba-usti-nad-labem-artur-janousek-dohled.A180511_204403_domaci_evam.
- *Statistiky PMS ČR za roky 2010 až 2017.* In Pmscr.cz [online]. [cit. 2019-02-01]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/statistiky-2/>.
- *Tendr na náramky pro vězně se komplikuje, ELTODO nesouhlasí s vyloučením a bude se bránit.* In Ceska-justice.cz [online] [cit. 6. 2. 2019-02-06]. Dostupné z <http://www.ceska-justice.cz/2017/02/tendr-na-naramky-pro-vezne-se-komplikuje-eltodo-nesouhlas-i-s-vyloucenim-bude-se-branit/>.
- *Válková zastavila kritizovaný tendr na elektronické náramky pro vězně.* In Idnes.cz [online] [cit. 2019-02-06]. Dostupné z https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/namestek-stern-ministryne-valkova-a-naramky.A140616_154916_domaci_jw.
- *Vězeňská služba. Koncepce vězeňství do roku 2025.* In Vscr.cz [online]. [cit. 2019-02-19]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/wp-content/uploads/2017/06/Koncepce-vezenstvi.pdf>.

- Vězeňská služba. *Statistické ročenky Vězeňské služby České republiky z let 2010 až 2017*. In Vscr.cz [online]. [cit. 2018-12-26]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/informacni-servis/statistiky/statisticke-rocenky-vezenske-sluzby/>.
- ZELENDÁ, J. *Před deseti lety zemřel Pol Pot, tyran obludného formátu*. In Idnes.cz [online]. [cit. 2019-02-21]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/archiv/pred-deseti-lety-zemrel-pol-pot-tyran-obludneho-formatu.A080417_163222_kavarna_bos.

Právní předpisy

- Rezoluce Rady Evropy č. (76)10, *Některé alternativní tresty k uvěznění* ze dne 9. března 1976.
- Doporučení Rady Evropy č. R (92)16, *k Evropským pravidlům v oblasti komunitních sankcí a opatření* ze dne 19. října 1992.
- The United Nations Standard Minimum Rules for Non-Custodial Measures (the Tokyo Rules). Rezoluce Valného shromáždění A/RES/45/110 ze dne 14. prosince 1990. (Dokument OSN č. A/RES/45/110 ze dne 14. prosince 1990).
- United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners (the Nelson Mandela Rules). Rezoluce OSN A/RES/70/175 ze dne 17. prosince 2015.
- Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky
- Vyhláška Ministerstva spravedlnosti České republiky č. 151/2016 Sb., kterou se mění vyhláška č. 458/2009 Sb., kterou se stanoví denní sazba připadající na náklady spojené s výkonem trestu domácího vězení a způsob úhrady
- Vyhláška Ministerstva spravedlnosti České republiky č. 456/2009 Sb., o kontrole výkonu trestu domácího vězení
- Vyhláška Ministerstva spravedlnosti České republiky č. 457/2009 Sb., kterou se mění vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy
- Vyhláška Ministerstva spravedlnosti České republiky č. 458/2009 Sb., kterou se stanoví denní sazba připadající na náklady spojené s výkonem trestu domácího vězení a využitím elektronického kontrolního systému a způsob jejich úhrady

- Zákon č. 105/2013 Sb., o změně některých zákonů v souvislosti s přijetím zákona o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních
- Zákon č. 117/1852 ř. z., o zločinech, přečinech a přestupcích
- Zákon č. 133/2000 Sb., o evidenci obyvatel
- Zákon č. 137/2006 Sb., o veřejných zakázkách
- Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon
- Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)
- Zákon č. 150/2016 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 218/2003 Sb., protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže)
- Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě
- Zákon č. 330/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 390/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
- Zákon č. 41/2009 Sb., o změně některých zákonů v souvislosti s přijetím trestního zákoníku
- Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim
- Zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon

Judikatura

- Nález Ústavního soudu ze dne 23. dubna 1998, sp. zn. IV.ÚS 463/97
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. května 2013, sp. zn. 11 Tz 17/2013.

Ostatní zdroje

- Osobní konzultace s Mgr. Hanou Kratoškovou z Oddělení pro koncepční, analytické a metodické činnosti Ředitelství Probační a mediační služby dne 5. března 2019.
- Důvodová zpráva k návrhu zákona o Probační a mediační službě a o změně zákona č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky, ve znění pozdějších předpisů, zákona č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů, a zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (zákon o Probační a mediační službě).
- Důvodová zpráva k zákonu č. 150/2016 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
- Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

Abstrakt

Trest domácího vězení, jeho výkon a kontrola

Tato diplomová práce je zaměřena na trest domácího vězení a jeho postavení jakožto alternativního trestu. Jejím cílem je poskytnout komplexní pohled na tento institut v širších souvislostech, odhalit jeho klady i zápory a zhodnotit jeho dosavadní vývoj. Vzhledem k jedné z funkcí trestu domácího vězení jako náhrady především za trest odnětí svobody se práce ubírá i tímto směrem a hodnotí tuto jeho stránku z více možných úhlů. Hodnocení se pak zakládá na srovnání teoretických předpokladů a výsledků praxe, jež nabízí srovnání reálného využití trestu a jeho pravděpodobný vývoj v následujících letech, včetně návrhů de lege ferenda.

První část práce je pojata jako obecný úvod, který má za úkol seznámit s pojmem trestu včetně jeho účelu, smyslu a funkce. Následující část již zužuje široké téma trestání pouze na tresty alternativní, mezi něž se trest domácího vězení řadí. Jedna podkapitola je věnována také pojmu restorativní justice, jakožto základního pilíře alternativního sankcionování.

Druhá část práce se již věnuje hlavnímu tématu a rozebírá veškeré náležitosti trestu domácího vězení. V těchto kapitolách je tak popsán jeho vývoj, smysl, účel a kladné i záporné argumenty k jeho zavedení. Následně jsou popsány veškeré zákonné náležitosti jako jeho obsah, podmínky ukládání, přiměřená omezení a povinnosti a možné přeměny s tímto trestem spojené. Kapitola čtvrtá je zaměřena na jeho výkon a související instituty odkladu, přerušení, změny a upuštění od výkonu trestu domácího vězení. Nejobsáhlejší a zároveň nejrozporuplnější část pojednává o kontrole tohoto trestu. Vedle zákonné úpravy je zde věnován prostor především dvěma hlavním způsobům kontroly trestu domácího vězení, a to roli Probační a mediační služby a elektronickému kontrolnímu systému. Vzhledem k relativně nově fungujícím elektronickým náramkům je této oblasti věnováno v práci více pozornosti.

Závěrečná část pak trochu nezvykle obsahuje pohled na trest domácího vězení z psychologického hlediska jeho působení na osobu odsouzeného v porovnání s působením trestu odnětí svobody. Poslední kapitola pak statisticky hodnotí využívání trestu v praxi, zdůrazňuje hlavní zákonné nedostatky a uvádí možné alternativy pro budoucí vývoj. Tyto informace by pak měly být způsobilé poskytnout základ pro zhodnocení trestu domácího vězení a naplnění jeho zamýšleného účelu.

Abstract

House arrest, its execution and control

This thesis focuses on the punishment of house arrest and its position as an alternative punishment. Its aim is to provide a comprehensive view of this institute in a broader context, to reveal its advantages and disadvantages and to evaluate its development so far. Given one of the functions of house arrest as a substitute for imprisonment in particular, the work goes in this direction and evaluates this aspect from several possible perspectives. The assessment is then based on a comparison of the theoretical assumptions and results of the practice, which offers a comparison of the actual use of punishment and its likely development in the coming years, including *de lege ferenda*.

The first part of the thesis is conceived as a general introduction which aims to introduce the concept of punishment, including its purpose, meaning and function. The following section then narrows the broad subject of punishment to alternative punishments, among which house arrest is included. One subchapter is also devoted to the concept of restorative justice as the cornerstone of alternative sanctioning.

The second part of the thesis deals with the main topic and analyzes all the requirements of the house arrest. These chapters describe its development, meaning, purpose and positive and negative arguments for its introduction. Subsequently, all legal requirements, such as its content, storage conditions, reasonable restrictions and obligations and possible transformations associated with this punishment are described. Chapter Four focuses on its performance and related institutes of postponement, interruption, change and abandonment of imprisonment. The most comprehensive and at the same time the most controversial part deals with the control of this punishment. In addition to the statutory provisions, there are two main ways of controlling the prison sentence, namely the Probation and Mediation Service and the Electronic Control System. Due to the relatively new electronic bracelets, more attention is paid to this area at work.

The final section contains somewhat unusual insight into the sentence of house arrest from the psychological point of view of its effect on the convicted compared to imprisonment. The last chapter statistically evaluates the use of punishment in practice, highlights the main legal shortcomings and presents possible alternatives for future development. This information should then be able to provide a basis for assessing the house arrest penalty and fulfilling its intended purpose.

Klíčová slova

Trest domácího vězení, alternativní tresty, elektronický kontrolní systém

Key words

House arrest, alternative punishments, electronic control system